

PERHEARVIOINTIMENETELMÄ LASTENSUOJELUN ARVIOINTITYÖN TYÖKALUNA

Kokemuksia ja kehitysideoita Keusoten lastensuojelun
laitoshoidon arviointiyksiköistä

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen

Kevät 2024

Johanna Airio

Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen

Tekijä Johanna Airio

Työn nimi Perhearviointimenetelmä lastensuojelun arviointityön työkaluna – Kokemuksia ja kehittämisideoita Keusoten lastensuojelun laitoshoidon arviointiyksiköistä

Ohjaaja Merja Salminen ja Toni Leander

Tiivistelmä

Vuosi 2024

Tämän opinnäytetyön tilaaja oli Kotirinteen vastaanotto- ja arviointiyksikkö. Kyseessä on yksi neljästä Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen eli Keusoten lastensuojelun laitoshoidon yksiköstä, jossa tehdään lastensuojelun arviointityötä. Opinnäytetyön tehtävänä oli kartoittaa ja kehittää Perhearviointimenetelmän käyttöä Keusoten lastensuojelun laitoshoidon arviointiyksiköissä sekä kerätä kokoon niin kokemuksia kuin kehitysideoita, jotta menetelmä tukisi arviointiprosessia paremmin. Opinnäytetyö kartoittaa menetelmän käytön yhdenmukaisuutta ja tiedonsiirtoa arviointijaksolla ja sen jälkeen sekä tarkastelee menetelmän toimivuutta ja käyttöä arviointiprosessia tekevien työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoite oli toimia keskustelun avaajana Perhearviointimenetelmän käytön lisäämiseksi ja kehittämiseksi. Opinnäytetyö on laadullinen toimintatutkimus, joten sen tavoite on ollut myös aikaansaada muutos.

Aikaisempia tutkimuksia Perhearviointimenetelmän toimivuudesta arviointityön työkaluna ei ole. Tämän opinnäytetyön tietopohjana on käytetty tutkimuksia, joissa on tutkittu perhetyön merkitystä perheille sekä perhetyön merkitystä arviointityölle. Opinnäytetyön aineisto on kerätty Webropol-kyselyllä Keusoten lastensuojelun laitoshoidon arviointityötä tekevältä henkilökunnalta. Aineistoa on kerätty aikavälillä 5.1.2024 – 16.2.2024. Kyselyyn vastasi 11 työntekijää, joka tarkoittaa vastausprosentin olevan 38 %. Aineisto on analysoitu sisällönanalyysin avulla.

Tämä opinnäytetyö teki näkyväksi, että Perhearviointimenetelmä on Keusoten lastensuojelun laitoshoidossa laajasti käytetty ja arvioinnin näkökulmasta toimivana pidetty menetelmä. Tulokset kuitenkin nostivat esiin, että Perhearviointimenetelmä ei ole koulutuksesta huolimatta jalkautunut kaikkien työntekijöiden käyttöön, se ei ole vakiintunut yksiköiden yhteiseksi toimintatavaksi eikä sen käyttöä yksiköissä esihenkilötasolta seurata. Tulosten perusteella osaamista yksiköissä olisi hyvä tarkastella niin yksilön itsensä kuin osaamisen johtamisen näkökulmasta. Tasalaatuisen ja -puolisen arviointiprosessin varmistamiseksi yksiköissä olisi hyvä käydä keskustelua, kuinka yhteisesti sovittuja menetelmiä hyödynnetään parhaalla mahdollisella tavalla perheiden hyväksi.

Avainsanat Perhearviointimenetelmä, perhetyö, lastensuojelu

Sivut 54 sivua ja liitteitä 4 sivua

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Perhearviointimenetelmä	3
2.1	Perhearviointimenetelmä Iso-Britanniasta Suomeen	4
2.2	Perhearviointimenetelmä käytännössä	5
3	Opinnäytetyön lähtökohdat ja työelämäyhteys	10
3.1	Sijoitus arviointijaksolle lastensuojelun laitoshoitoon	10
3.1.1	Sijoitus arviointijaksolle Keusoten lastensuojelun laitoshoitoon	11
3.1.2	Tilastoja sijoituksista Keusoten lastensuojelun laitoshoidosta	12
3.2	Perhetyö	12
3.2.1	Perhetyö Keusoten lastensuojelun laitoshoidon arviointijaksolla	13
3.2.2	Keusoten strategia ja systeminen työote	14
4	Tutkimuksen tietoperusta ja aikaisemmat tutkimukset	15
4.1	Perhetyön ja sen tutkimuksen merkitys arviointityölle	15
4.2	Perhetyön ja sen tutkimuksen merkitys perheille	18
4.3	Tiivistetysti perhetyön merkityksestä	22
5	Opinnäytetyön toteutus	24
5.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	25
5.2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	26
5.3	Tutkimusmenetelmät	26
5.3.1	Laadullinen tutkimus	27
5.3.2	Toimintatutkimus	27
5.3.3	Lähestymistapana fenomenologia	29
5.4	Tutkimuksen aineisto	30
5.4.1	Aineistonhankinta	30
5.4.2	Kysely aineiston hankinnan menetelmänä	31
5.4.3	Aineiston analyysi	32
5.4.4	Aineiston analyysin vaiheet	33
6	Opinnäytetyön luotettavuus, eettisyys ja kestävyys	33
6.1	Historiallisen jatkuvuuden periaate	34
6.2	Reflektiivisyys ja dialektisuus	35
6.3	Toimivuus ja havahduttavuus	36
6.4	Adekvaattisuus	37
7	Tutkimustulokset	38
7.1	Perhearviointimenetelmän käyttö ja kokemukset	38

7.1.1	Perhearviointimenetelmän käyttö	38
7.1.2	Perhearviointimenetelmän käyttö työryhmässä	39
7.1.3	Perhearviointimenetelmän käytön kokemukset	39
7.1.4	Perhearviointimenetelmän käytön tuki ja koulutus.....	40
7.2	Perhearviointimenetelmän merkitys ja toimivuus arviointityössä	40
7.2.1	Perhearviointimenetelmän soveltuvuus arviointityöhön.....	40
7.2.2	Perhearviointimenetelmän kirjaaminen.....	41
7.2.3	Perhearviointimenetelmällä saadun tiedon siirtyminen.....	41
7.3	Perhearviointimenetelmän käytön kehittäminen ja hyödyntäminen	41
8	Johtopäätökset	42
8.1	Perhearviointimenetelmän käyttö ja kokemukset.....	43
8.2	Perhearviointimenetelmän merkitys ja toimivuus arviointityössä	44
8.3	Perhearviointimenetelmän käytön kehittäminen ja hyödyntäminen	45
9	Pohdinta.....	47
	Lähteet.....	51

Kuvat, taulukot ja kaavat

Kuva 1.	Perheen toimintamalli.....	5
Kuva 2.	Esimerkki perhearviointilomakkeesta	7
Kuva 3.	Esimerkki perhetapaamisten kulusta arviointijaksolla	9
Kuva 4.	Opinnäytetyöprosessi.....	25
Kuva 5.	Aineiston analyysin vaiheet.....	33
Taulukko 1.	Erilaisia arviointimalleja.....	17
Taulukko 2.	Opinnäytetyön aineisto	23

Liitteet

Liite 1.	Aineistonhallintasuunnitelma
Liite 2.	Tietosuojailmoitus

1 Johdanto

Suomessa oli vuonna 2022 kodin ulkopuolelle lastensuojelun toimin sijoitettuna kaiken kaikkiaan 17 885 lasta. Lastensuojelun avohuollon asiakkaana oli 36 996 lasta. Lastensuojeluilmoituksia kirjattiin yhteensä 98 634 ja uusia huostaanottoja tehtiin 1 652. Kiireellisesti sijoitettiin 4 498 lasta. (THL, 2023)

Lastensuojelusta puhuttaessa on aina pohdittava sen vaikuttavuutta, joka toki on vaikeasti mitattavissa olevaa. Huostaanotettuja lapsia on noin prosentti 0–17-vuotiaista (Pirskanen, 2021), mutta tämän yhden prosentin kokonaiskustannukset yhteiskunnalle ovat valtavat. 2000-luvulla lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen kokonaiskustannukset ovat jatkuvasti kasvaneet. Laitos- ja perhehoidon käyttökustannukset olivat vuonna 2010 noin 620 miljoonaa ja vuonna 2019 jo 883 miljoonaa euroa. (HE 170/2021.) Lastensuojelun kustannukset vuonna 2021 olivat yhteensä 1,2 miljardia euroa (THL, 2023, s. 24). Vuoden mittainen yhden lapsen sijoittaminen laitoshoidon maksaa keskimäärin 90 000 euroa (THL, 2016, s. 4)

Rahan esiin nostaminen puhuttaessa lastensuojelusta on ajatuksena hieman tabu. Tässä opinnäytetyössä rahan esiin nostamisella ei tarkoiteta, etteikö sijoitetut lapset ja perheet olisi oikeutettuja kaikkiin turvalliseen kasvuun ja kehitykseen mahdollistaviin palveluihin. Tarkoitus on korostaa, että kalliiden palveluiden vaikuttavuus ja toimivuus on niin lapsen, perheen kuin koko yhteiskunnan etu. Kun käytetään suuri määrä rahaa johonkin, on sekä taloudellisesti että sosiaalisesti kestävä ajatus, että rahalle pyritään saamaan vastinetta.

Lastensuojelun laitoshoidon arviointityössä pohditaan perheen ja lapsen tilannetta sekä tuen ja interventoiden tarvetta. Arviointityö on merkittävää, koska perheen ensi kontakti sijaishuollon työntekijöihin voi määrittellä koko kodin ulkopuolisen sijoituksen suunnan. On äärimmäisen ratkaisevaa, saadaanko arviointityksiköissä luotua sellainen luottamuksellinen suhde vanhempiin, että vanhempien ja yksikön työntekijöiden välille syntyy kasvatuskumppanuus ja lapsi saa läheisiltään ikään kuin luvan kiinnittyä sijaishuollon aikuisiin. Myös perheen kokemukset kuulluksi tulemisesta, kunnioittavasta kohtaamisesta ja aidosta avun saamisesta ovat merkityksellisiä kokemuksia, varsinkin jos ja kun ne ovat ensimmäisiä kokemuksia sijaishuollosta.

Arviointityö määrittelee myös siinä mielessä kodin ulkopuolisen sijoituksen suuntaa, että arviointityksikössä tehdyn arvioinnin avulla lapselle etsitään hänen tuen tarvettaan vastaava sijaishuoltopaikka. Lapsen sopeutuminen yhteiskuntaan heikentyy epäonnistuneiden

sijoitusten myötä, koska jokainen katkennut sijoitus tarkoittaa lapselle uutta hylkäämiskokemusta (Sinkkonen, 2015, ss. 149–151). Pahimmillaan toistuvat sijaishuoltopaikan muutokset lisäävät lapsen turvattomuutta ja vahingoittavat lasta, kun taas pysyvä sijaishuoltopaikka luo lapsen elämään jatkuvuutta ja pysyvyyttä (Saastamoinen, 2010, s. 102). On siis mahdollisen kodin ulkopuolisen sijoituksen kannalta merkittävää, että arviointiyksikössä tehdyn työn avulla lapsi ja perhe haasteineen sekä vahvuuksineen tulevat heti oikein ymmärretyksi ja ohjatuksi oikeantyyppisen tuen piiriin.

Tämän opinnäytetyön tehtävä oli kartoittaa ja kehittää Perhearviointimenetelmän käyttöä Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen (Keusoten) lastensuojelun laitoshoidon arviointiyksiköissä sekä kerätä kokoon niin kokemuksia kuin kehitysideoita, jotta menetelmä saataisiin tukemaan arviointiprosessia paremmin. Opinnäytetyö kartoittaa Perhearviointimenetelmän käytön yhdenmukaisuutta arviointijaksolla sekä tiedonsiirron toteutumista arviointijakson jälkeen. Opinnäytetyön tavoite oli toimia keskustelun avaajana Perhearviointimenetelmän käytön lisäämiseksi ja kehittämiseksi. Aktiivisesti käyttöön otettuna Perhearviointimenetelmä tehostaa Keusoten lastensuojelun arviointityötä.

Opinnäytetyö tarkastelee Perhearviointimenetelmän toimivuutta ja käyttöä arviointiprosessia tekevien työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyö tutkii Perhearviointimenetelmää työkaluna, joka tukee nimenomaan arviointityötä tekeviä työntekijöitä. Vaikka opinnäytetyö keskittyy työntekijöiden kokemuksiin ja pyrkii parantamaan nimenomaan työntekijöiden käytössä olevan menetelmän käytettävyyttä, hyöty tehokkaasta, toimivasta ja tarkoituksenmukaisesta menetelmän käytöstä valuu loppujen lopuksi keskiöön: asiakkaana oleviin lapsiin ja heidän perheisiinsä.

2 Perhearviointimenetelmä

Tämä opinnäytetyö kartoittaa ja kehittää Perhearviointimenetelmän käyttöä. Yhteisen ymmärryksen lisäämiseksi heti opinnäytetyön alussa avataan, mikä Perhearviointimenetelmä on.

Iso-Britannian hallituksen lapsipolitiikan tärkeimpiä päämääriä on ollut avuntarpeen ja vaikeusasteen määrittely sekä oikea-aikainen puuttuminen. Tähän tarpeeseen on vuonna 2000 kehitetty Arviointikehys (Common Assessment Framework CAF).

Perhearviointimenetelmä (The Family Assessment) on osa tätä laajempaa Arviointikehystä. (Perhearviointiopas, 2012). Perhearviointimenetelmää voi kuitenkin käyttää täysin itsenäisesti (Aaltio, 2016, s. 161).

Perhearviointimenetelmän kehittäjinä ovat perheterapeutit Lisa Bingley Miller ja Anton Bentovim. Kyseessä on puolistrukturoitu menetelmä, joka soveltuu kaikille, jotka kohtaavat työssään perheitä. Perhearviointimenetelmässä arvioidaan perheen voimavaroja, vahvuuksia ja vaikeuksia. Menetelmän juuret ovat systeemisessä perheterapiassa ja se perustuu yli kahdenkymmenen vuoden aikana kehitelyihin perhetyön menetelmiin ja lähestymistapoihin. Perhearviointimenetelmä tukee tilanteissa, joissa suunnitellaan lapsen ja perheen tarvitsemia tukitoimia tai interventioita, kun arvioidaan tai mitataan perhetyöstä seuraavia muutoksia tai kun suoritetaan tutkimusta perhe-elämän alueella. (Marjukka Laukkanen, henkilökohtainen tiedonanto, 18.1.2023; Perhearviointiopas, 2012)

Valtaosa perheistä kykenee järjestäytymään niin, että he pystyvät vastaamaan lasten tarpeisiin ja selviytymään perhe-elämän paineista. Perhearviointimenetelmässä tätä kutsutaan perheen toimintakyvyksi. Perhearviointimenetelmä tarkastelee, miten perhe on järjestäytynyt kohtaamaan haasteita, miten perhe tunnistaa omaa toimintakykyään tukevat voimavarat ja miten perhe toimii kohdatessaan haasteita, jotka vaikeuttavat lasten tarpeisiin vastaamista. (Perhearviointiopas, 2012, s. 14)

Perhearviointimenetelmää voidaan kuvata sanoin lapsikeskeinen, läpinäkyvä ja prosessi. Perhearviointimenetelmän läpinäkyvyys auttaa yhteistyösuhteen luomisessa. Menetelmän käyttö estää työntekijän ja perheen vastaposition ajautumista sekä jumiutumista ongelmiin. Menetelmää käyttäessä työntekijä ei ulkokohtaisesti lähde tekemään arviointia, vaan perheen tilannetta tutkaillaan yhdessä perheen kanssa. (Marjukka Laukkanen, henkilökohtainen tiedonanto, 10.11.2023; Perhearviointiopas, 2012, s. 9)

Olennaisia lähestymistapoja menetelmän käyttöön ovat systeeminen työote ja arvostava uteliaisuus. Perhearviointimenetelmä koostuu menetelmistä ja työkaluista, jotka auttavat perheen voimavarojen, vahvuuksien ja vaikeuksien arvioinnissa. Näitä menetelmiä ja työkaluja ovat toimintamalli, jolle perhearviointi perustuu, taidot ja menetelmät perheen vuorovaikutuksen edistämiseksi (esimerkiksi perhetehtävät ja haastattelumallit) sekä perhearviointilomakkeet ja Perhearviointiopas. (Marjukka Laukkanen, henkilökohtainen tiedonanto, 18.1.2023)

Perhearviointiopas on hyvin konkreettinen työkalu Perhearviointimenetelmän käytössä. Se sisältää esimerkiksi haastattelumalleja tukikysymyksineen sekä antaa vinkkejä perhetehtävistä. Perhearviointioppaassa on valmiit lomakepohjat perhetapaamisten dokumentointia varten. (Perhearviointiopas, 2012, s. 64) Keusoten jokainen Perhearviointimenetelmä-koulutukseen osallistunut työntekijä saa oman Perhearviointioppaan.

2.1 Perhearviointimenetelmä Iso-Britanniasta Suomeen

Brittiläinen Anton Bentovim kävi jo ennen 2000-lukua paljon Suomessa kouluttamassa ja työnohjaamassa. Silloisen Suomen Mielenterveysseuran (nykyinen Mieli ry) koulukeskuksen johtaja, itsekkin perheterapeutti Raili Rinne teki yhdessä paljon töitä Bentovimin kanssa. Vuonna 2003 Bentovim kävi Suomessa eräässä seminaarissa kertomassa Perhearviointimenetelmästä. Rinne innostui Bentovimin kouluttamasta Perhearviointimenetelmästä kokien, että menetelmä antaisi hyviä välineitä kohdata perheitä. (Marjukka Laukkanen, henkilökohtainen tiedonanto, 10.11.2023)

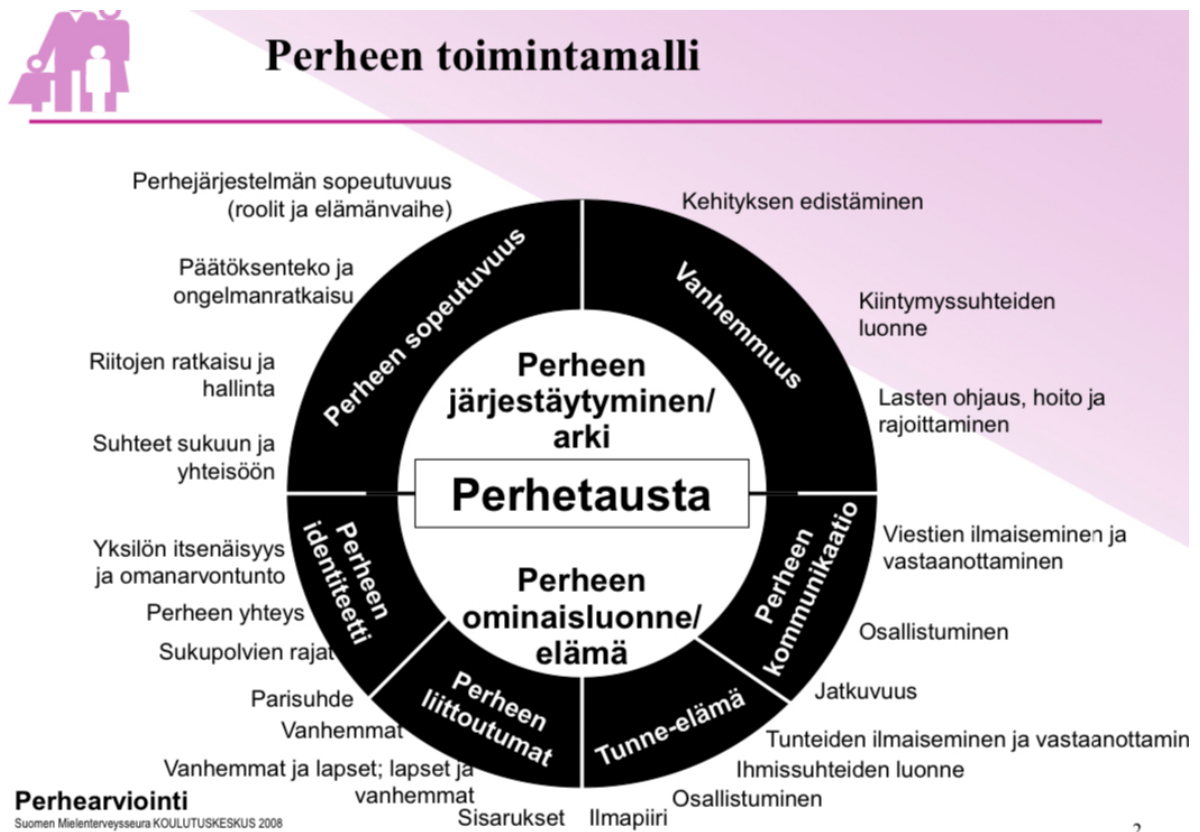
Vuonna 2005 järjestettiin ensimmäinen koulutus Suomessa. Koulutus järjestettiin niin sanottuna kutsukoulutuksena Psykoterapiaklinikalle ja psykoterapiakoulutusryhmälle. Tarkoitus oli ikään kuin varmistaa, mille menetelmä ja koulutus tuntuvat. Perhearviointimenetelmästä innostuttiin kovasti, koska se sopi kaikille perheiden kanssa työskenteleville ilman, että tarvitsi olla perheterapeutti. (Marjukka Laukkanen, henkilökohtainen tiedonanto, 10.11.2023)

Raili Rinne neuvotteli brittien kanssa Perhearviointimenetelmän Suomeen saamiseksi ja menetelmän synnyinmaasta näytettiin vihreää valoa. Käännösprosessi oli melko mutkikas, mutta vuonna 2008 ensimmäinen suomenkielinen koulutuskokonaisuus oli valmis. Mieli ry valikoitui kolmesta syystä Perhearviointimenetelmän kouluttajaksi. Ensinnäkin isoa osaa näytteli Raili Rinteen ja Anton Bentovimin yhteistyö. Toisena britit halusivat varmistaa laadun

antaen menetelmän käyttöön sellaiselle organisaatiolle, jossa oli jo vahvaa perheterapeuttista osaamista. Kolmanneksi britit halusivat antaa menetelmän sellaisen organisaation käyttöön, joka ei tavoittele voittoa. (Marjukka Laukkanen, henkilökohtainen tiedonanto, 10.11.2023)

2.2 Perhearviointimenetelmä käytännössä

Kuva 1. Perheen toimintamalli (THL, 2017)

Ydinajatus Perhearviointimenetelmän käytöstä kiteytyy perheen toimintamalliin (Kuva 1.), joka on jaettu kuuteen lohkoon: perheen sopeutuvuus, vanhemmuus, perheen kommunikaatio, tunne-elämä, perheen liittoumat ja perheen identiteetti. Jokaisen lohkon kohdalla käsitellään keskustellen tai perhetehtävien avulla erilaisia teemoja: Perheen sopeutuvuus (arjen asioista sopiminen, päätöksenteko ja ongelmanratkaisu, riitojen ratkaisu ja hallinta, suhteet sukuun ja yhteisöön), vanhemmuus (kehityksen edistäminen, kiintymyssuhteiden luonne, lasten ohjaus, hoito ja rajoittaminen), perheen kommunikaatio (viestien ilmaiseminen ja vastaanottaminen, osallisuus, jatkuvuus), tunne-elämä (tunteiden ilmaiseminen ja vastaanotto, ihmissuhteiden luonne, osallistuminen, ilmapiiri), perheen

liittoumat (parisuhde, vanhemmat, vanhemmat ja lapset, sisarukset) sekä perheen identiteetti (yksilön itsenäisyys ja omanarvontunto, perheen yhteys, sukupolvien rajat).

Jokaiseen lohkoon on olemassa valmiiksi suunniteltuna kysymyspatteristo tai perhetehtäviä. Jokaista lohkoa ei ole pakko käydä läpi vaan voidaan valita sellaiset osat, jotka perhettä parhaiten palvelevat. Esimerkiksi perheen sopeutuvuus -lohkossa tukikysymyksiä ovat muun muassa *Kuka tekee kotityöt?*, *Ovatko järjestelyt oikeudenmukaisia?*, *Kenen vastuu on huolehtia lapsista?*, *Mistä perheessä ollaan eri mieltä? tai Minkä verran perhe on yhteydessä sukulaisiin?* Perhearviointiopas antaa vinkkejä myös perhetehtävistä, joita ovat esimerkiksi perhemaalauksen tai sukupuun tekeminen, jokin leikki tai keskustelu ajasta, kun lapset olivat pieniä. Perhetehtävät antavat perheelle mahdollisuuden toimia keskeytyksettä yhdessä ja työntekijälle mahdollisuuden havainnoida perhettä. (Perhearviointiopas, 2012, s. 64)

Jotta varmistutaan, että kaikki perhetapaamisiin osallistujat puhuvat samoista asioista ja jokainen saa äänensä kuuluviin, ennen toimintamallin (Kuva 1.) käsittelyä pidetään yksi tapaaminen, jossa aiheena on tilanteen kartoitus. Tässä tapaamisessa jokainen perheenjäsen kertoo omat ajatuksensa siitä, mikä on tämän hetken ongelma ja myös sen, missä perhe on hyvä ja miksi juuri tähän perheeseen on mukava kuulua.

Perhearviointimenetelmästä saatujen tietojen kirjaamiseksi on olemassa valmiit lomakkeet Perhearviointioppaassa. Perhearviointilomakkeessa on kolmiportainen asteikko, ”kohtuulliset vahvuudet”, ”kohtuulliset vahvuudet ja vaikeudet” sekä ”huomattavat vaikeudet”. Lomakkeessa käytetään tarkoituksella sanaa ”kohtuullinen” kuvaamaan tasoa, jolla perhe kohtaa riittävästi lapsen tarpeet. Esimerkiksi osiossa ”Perheen sopeutuvuus” arvioidaan osa-alueet perhejärjestelmän sopeutuvuus, päätöksenteko ja ongelmanratkaisu, riitojen ratkaisu ja hallinta sekä suhteet sukuun ja yhteisöön. Perhearviointilomakkeessa (Kuva 2.) perheen järjestäytymistä on kuvattu sanallisesti kolmiportaisessa asteikossa. Kolmiportaisen asteikon alapuolella on viisiportainen, numeraalinen asteikko. Työntekijä voi ensin pohtia, mikä kolmesta sanallisesta kuvauksesta on lähinnä perhettä. Tämän jälkeen työntekijä voi vielä tarkentaa pisteytyksellä, mikä numero asteikolla kuvaisi parhaiten perheen tilannetta. Aivan viimeisenä pisteytykset kootaan perheprofiili-lomakkeeseen, joka löytyy myös Perhearviointioppaasta. Perheprofiili kerää kokoon tiivistetysti ja jäsennellysti, mutta samalla kokonaisvaltaisesti ja moniulotteisesti perheen vaikeudet ja vahvuudet. Perheprofiilissa tehdään myös yhdessä perheen kanssa tulevan työn suunnitelma siitä, millaiset tavoitteet lasten tarpeiden kohtaamiselle asetetaan ja kuinka näihin tavoitteisiin konkreettisesti pyritään. (Perhearviointiopas, 2012, s. 14, 50)

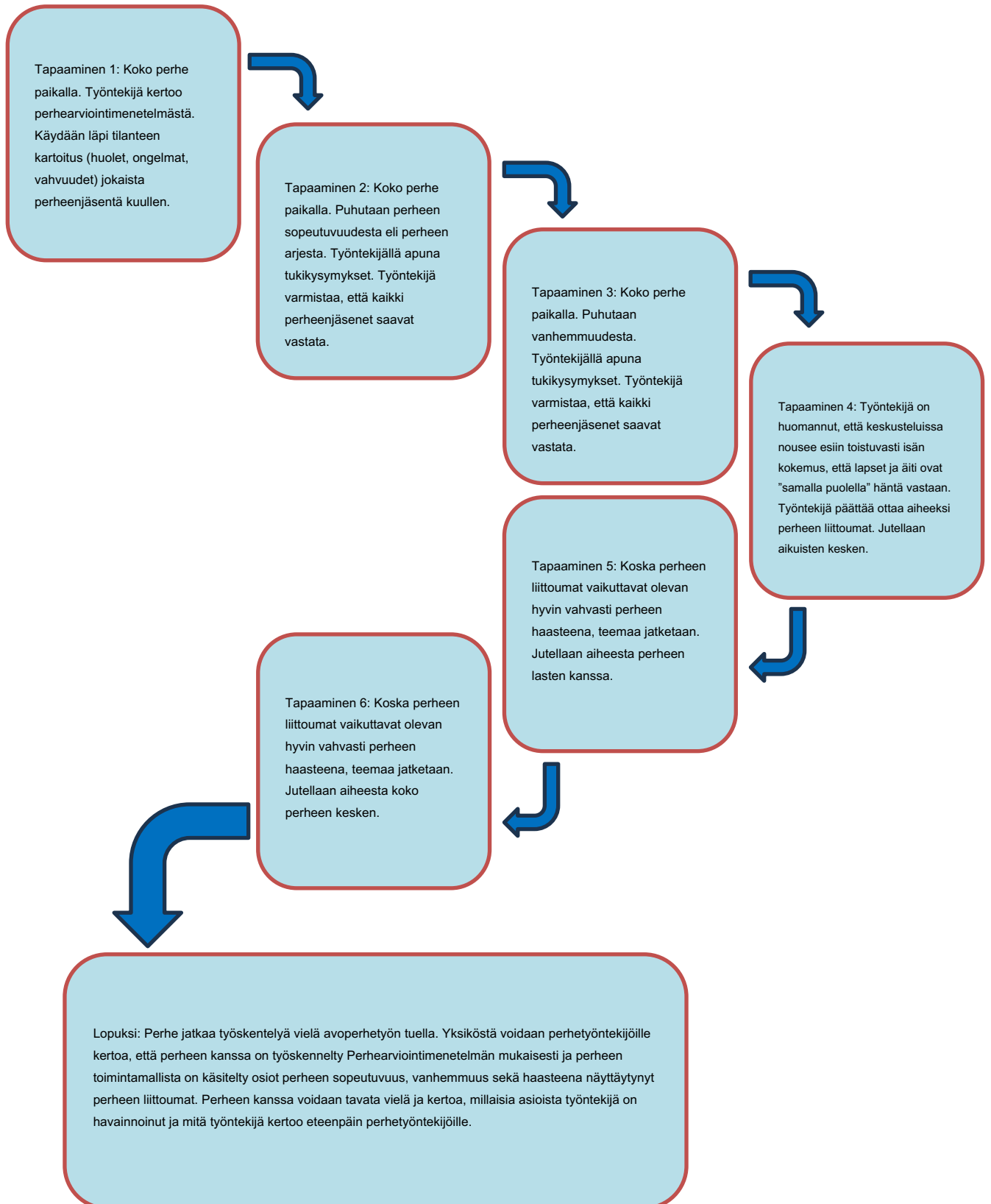
Kuva 2. Esimerkki perhearviointilomakkeesta (Perhearviointiopas, 2012)

Kohtuulliset vahvuudet	Kohtuulliset vahvuudet ja vaikeudet	Huomattavat vaikeudet		
Perheen järjestäytyminen on melko joustavaa, kohtaa yksilölliset tarpeet ja muuttuvat olosuhteet, tapahtumat ja elämänvaiheet	Jonkin verran joustavuutta rooleissa ja järjestelyissä, myös joustamattomuutta ja epätarkoituksenmukaisuutta suhteessa perheen tarpeisiin tai muuttuviin olosuhteisiin	Perhe on jäykkä / kaoottinen, stressi tai muutos aiheuttaa häiriötä tai sopeutuminen on minimaalista		
1	2	3	4	5
Ongelmat ja päätökset hoidetaan kohtuullisen hyvin.	Jotkut ongelmat tunnistetaan ja hoidetaan tehokkaasti, toiset tehottomasti ja / tai päätöksiä ei saada aikaan.	Ei tunnisteta ongelmanratkaisun tai päätöksenteon tarvetta. Rajallinen määrä toiminta- ja selviytymismalleja.		
1	2	3	4	5
Riidat tunnistetaan ja ratkaistaan, huolimatta ajoittain epäasiallisista reaktioista.	Riidat hoidetaan välillä asianmukaisesti. Jotkut riidat häiritsevät perheen tehtävistä suoriutumista. Ajoittain perhe juuttuu riitoihinsa.	Riitoja on usein ja ne ovat jatkuvia. Turhia riitoja ja perheenjäsenten eristäytymistä.		
1	2	3	4	5
Riittävät suhteet sukuun, yhteisöön ja auttaviin tahoihin.	Sekoitus riittäviä suhteita ja joitain konfliktissa olevia tai ylirippuvia suhteita ydinperheen ulkopuolella.	Perheen yhteydet poikki, sodassa, huomattavia konflikteja tai perhe tukeutuu liiaksi sukuun tai muihin.		
1	2	3	4	5

Perhearviointimenetelmä on joustava ja siinä edetään perhe keskiössä, ei menetelmä keskiössä (Marjukka Laukkanen, henkilökohtainen tiedonanto, 10.11.2023). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että jokaisen perheen kohdalla ei tarvitse läpikäydä jokaista perheen toimintamallin lohkoa vaan tapaamisten sisältö muotoutuu perheen tarpeiden pohjalta. Jos perheen toimintamallin (Kuva 1.) jokainen osio käytäisiin läpi, tämä tarkoittaisi noin kymmentä tunnin mittaista perhetapaamista. Lapsen sijoitus vastaanotto- ja arviointiyksikköön Keusoten alueella kestää keskimäärin 60 vuorokautta (Antti Sadeharju, henkilökohtainen tiedonanto, 15.3.2024). Perhetapaamisia järjestetään noin kerran viikossa. Tämä tarkoittaa sitä, että sijoituksen aikana perhetapaamisia ehditään järjestämään vastaanotto- ja arviointiyksikössä noin neljästä kuuteen. Tästä syystä ensimmäinen tapaaminen, jossa kartoitetaan tilannetta, on erittäin tärkeä: Ammatillaisen rooli on arvioida, mitä toimintamallin (Kuva 1.) osioita juuri tämän perheen kanssa on tärkeä käydä läpi ja mitkä osiot voidaan jättää läpikäymättä.

Seuraavassa kuvassa (Kuva 3.) on esitetty, kuinka perheen tapaamiset arviointijaksolla perhearviointimenetelmän mukaisesti voisivat käytännössä edetä. Kuvan esimerkkiperhe on täysin fiktiivinen perhe, johon kuuluvat työssäkäyvät isä ja äiti sekä kaksi lasta, iältään 10- ja 14-vuotta. Perheen vanhempi lapsi on alkanut oireilemaan koulupoissaoloin ja päihdekokeiluin. Vanhemmat kokevat riittämättömyyttä lapsensa turvaamisessa ja toisaalta ovat myös kriisissä huomanneet, että heillä ei ole riittävän yhteistä linjaa kasvattajina. Tilanne kotona on eskaloitunut siihen pisteeseen, että sosiaalityöntekijä yhteistyössä vanhempien kanssa koki kiireellisen sijoituksen ainoaksi vaihtoehdoksi. Perhetapaamisten myötä vanhemmille kirkastui ajatus siitä, että he eivät aina toimi johdonmukaisesti lastensa kanssa ja vaikeassa murrosiässä kapinoiva lapsi on saanut tämän myötä aivan liikaa päätäntävaltaa oman elämänsä suhteen. Erityisesti perheen äiti hahmotti perheen liittoumat ja oman taipumuksen tehdä lasten mielen mukaan isompien konfliktien välttämiseksi sekä sen, että on yhdessä lasten kanssa asettanut monissa tilanteissa isää vastaan. Arviointijaksolla tehdyn perhetyön tuella perhe tuli tietoiseksi haasteistaan ja niitä lähdettiin vielä suunnitellusti kiireellisen sijoituksen jälkeen työstämään avoperhetyön tuella.

Kuva 3. Esimerkki perhetapaamisten kulusta arviointijaksolla

3 Opinnäytetyön lähtökohdat ja työelämäyhteys

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueesta käytetään tässä opinnäytetyössä yleisesti käytössä olevaa nimeä Keusote. Keusoten alueeseen kuuluvat Hyvinkää, Mäntsälä, Järvenpää, Tuusula, Nurmijärvi ja Pornainen.

Keusoten alueella toimii kolme lastensuojelun vastaanotto- ja arviointiyksikköä: Hyvinkäällä Kotirinteen vastaanotto- ja arviointiyksikkö, Järvenpäässä Auerkulman vastaanotto- ja arviointiyksikkö ja Tuusulassa Koivukylän vastaanotto- ja arviointiyksikkö. Lisäksi Hyvinkäällä toimii Kotirinteen kuntoutus- ja arviointiyksikkö. Tämän opinnäytetyön tilaajana toimii Hyvinkäällä sijaitseva Kotirinteen vastaanotto- ja arviointiyksikkö. Opinnäytetyön aineiston keräämisessä sekä tulosten hyödyntämisessä huomioidaan kaikki neljä arviointityötä tekevää yksikköä.

3.1 Sijoitus arviointijaksolle lastensuojelun laitoshoidon

Lapsi voi tulla arviointijaksolle sosiaalityöntekijän tekemällä kiireellisen sijoituksen päätöksellä, avohuollon sijoituksena tai huostaanotettuna. Seuraavissa kappaleissa esitellään lyhyesti, mitä eri sijoitusmuodot tarkoittavat.

Kiireelliseen sijoitukseen päädytään tilanteessa, kun lapsen turvaamiseksi ei ole muita keinoja. Taustalla voi olla kodin olosuhteet, kuten vanhemman kyvyttömyys huolehtia lapsesta, vanhemman äkillinen sairastuminen, vanhemman päihde- tai mielenterveyshaasteet, rikollinen toiminta tai jokin muu lapsen kaltoinkohtelu. Kiireellisen sijoituksen syy voi olla myös lapsen oma käytös, kuten esimerkiksi päihde- tai mielenterveyshaasteet, itsetuhoisuus tai rikollinen toiminta, jolla hän vakavasti vaarantaa omaa kasvuaan ja kehitystään. Kiireellisessä sijoituksessa vastuu lapsen asioista sekä hoidon ja huolenpidon järjestämisestä siirtyy sosiaalihuollolle. Kiireellinen sijoitus voi kestää 30 vuorokautta, mutta tarvittaessa kiireellisen sijoituksen päätöstä voi jatkaa vielä toiset 30 vuorokautta. (THL, 2023b; Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 40§)

Avohuollon sijoitus tehdään yhteistyössä vanhempien ja lapsen kanssa. Lapsen asioista päättäminen säilyy avohuollon sijoituksen aikana vanhemmilla. Avohuollon sijoitus on lapsen ja perheen tuen tarpeeseen liittyvä tukitoimi eikä avohuollon sijoituksen aikana lapseen voida kohdistaa lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä. Avohuollon sijoituksen tarkoitus

on lapsen myönteisen kehityksen edistäminen ja tukeminen sekä vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tukeminen. (THL, 2023c)

Huostaanotto, jossa vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta siirtyy viranomaisille, on viimeisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Ennen huostaanottoa avohuollon tukitoimet on todettu riittämättömiksi. Huostaanottoon päädytään, jos lapsen huolenpidossa tai kasvuolosuhteissa on vakavia puutteita tai lapsi itse vaarantaa terveyttään ja kehitystään esimerkiksi käyttämällä päihteitä tai tekemällä rikoksia. Lapsen asioista pyritään ensisijaisesti päättämään yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa, mutta huostaanoton myötä lapsen hoidon, huolenpidon, kasvatuksen, opetuksen, terveydenhuollon, olinpaikan ja valvonnan järjestää hyvinvointialue. Vanhemmalla säilyy oikeus päättää esimerkiksi lapsen uskonnosta ja kansalaisuudesta. (THL, 2023d)

3.1.1 Sijoitus arviointijaksolle Keusoten lastensuojelun laitoshoidon

Sijoitus Keusoten vastaanotto- ja arviointiyksikössä kestää muutamista päivistä muutamaan kuukauteen eli kyseessä on lyhytaikainen sijoitus. Sijoitus vastaanotto- ja arviointiyksikköön voi olla kiireellisen sijoituksen päätöksellä, avohuollon sijoituksena tai huostaanotettuna. Hyvinkään ja Tuusulan vastaanotto- ja arviointiyksiköiden asiakkaita ovat 12–17-vuotiaat lapset, Järvenpään vastaanotto- ja arviointiyksikkö on tarkoitettu kouluikäisille. (Keusote, 2023)

Vastaanotto- ja arviointijakson aikana moniammatillinen tiimi työskentelee koko perheen ja lapsen ympärillä toimivien verkostojen kanssa yhteistyössä tilanteen kartoittamiseksi ja parhaan mahdollisen tuen löytämiseksi. Työskentelyn tarkoitus on löytää keinoja arjen onnistumiseksi. Mikäli päädytään kodin ulkopuoliseen sijoitukseen, vastaanotto- ja arviointijaksolla pyritään löytämään vastauksia siihen, millainen sijaishuoltopaikka palvelisi parhaiten lapsen tarpeita. (Keusote, 2023)

Hyvinkään kuntoutus- ja arviointiyksikön asiakkaita ovat 12–17-vuotiaat lapset. Sijoitus kestää keskimäärin 3–6 kuukautta, joka pitää sisällään arviointijakson sekä kuntouttavaa työskentelyä. Sijoitus kuntoutus- ja arviointiyksikköön on pääsääntöisesti suunnitelmallista ja toteutetaan avohuollon tukitoimena. (Keusote, 2023)

Kuntoutus- ja arviointijakson aikana on tarkoitus kartoittaa koko perheen tilannetta ja yhdessä miettiä parasta tukea perheen arjen onnistumiseksi, joten työskentely focusoituu vahvasti perhetyöhön. Kuntoutus- ja arviointijakson ensisijainen tavoite on aina lapsen

kotiutuminen, joten työskentelyssä panostetaan lapsen avun ja tuen tarpeiden arviointiin lapsen toimintakyvyn edistämiseksi. (Keusote, 2023)

3.1.2 Tilastoja sijoituksista Keusoten lastensuojelun laitoshoidosta

Keusoten vastaanotto- ja arviointiyksiköissä sekä kuntoutus- ja arviointiyksikössä oli vuonna 2022 asiakkaana 138 lasta. 25 lapsen sijoitus jatkui edelleen vuodelle 2023. 48 lasta palasi takaisin kotiinsa erilaisten tukimuotojen turvin. 65 lasta sijoitettiin kodin ulkopuolelle perhehoitoon, ammatilliseen perhekotiin, Keusoten omaan kuntouttavaan yksikköön tai yksityiseen laitoshoittoon. (Antti Sadeharju, henkilökohtainen tiedonanto, 2.10.2023)

Tilastojen valossa vuonna 2022 Keusoten lastensuojelun laitoshoidossa alle 12-vuotiaiden osuus lisääntyi ja kotiutuvien nuorten määrä vähentyi. Arviointijaksojen pituudet kasvoivat vuodesta 2021 vuoteen 2022 ja yksiköiden käyttöaste kasvoi. (Antti Sadeharju, henkilökohtainen tiedonanto, 2.10.2023)

Keusoten vastaanotto- ja arviointiyksiköissä sekä kuntoutus- ja arviointiyksiköissä oli vuonna 2023 asiakkaana 129 lasta. 26 lapsen sijoitus jatkui edelleen vuodelle 2024. 57 lasta palasi takaisin kotiinsa erilaisten tukimuotojen turvin. 46 lasta sijoitettiin kodin ulkopuolelle perhehoitoon, ammatilliseen perhekotiin, Keusoten omaan kuntouttavaan yksikköön tai yksityiseen laitoshoittoon. (Antti Sadeharju, henkilökohtainen tiedonanto, 15.3.2024)

Tilastojen valossa vuonna 2023 sijoitettujen tyttöjen määrä kasvoi ja ohitti sijoituksissa ensimmäistä kertaa pojat. 16–17-vuotiaiden lasten sijoitusten määrä laski aiempaan kahteen vuoteen verraten. Kotiin palaavien lasten määrä nousi vuoden 2022 tasosta (43 %) ollen vuonna 2023 55 %. Arviointijaksojen pituudet kasvoivat ollen vuonna 2023 keskimäärin 60 vuorokautta. (Antti Sadeharju, henkilökohtainen tiedonanto, 15.3.2024)

3.2 Perhetyö

Perhetyön historia juontaa juurensa sodan jälkeiseen Suomeen, jolloin varattomien ja monilapsisten perheiden äideille tarjottiin apua ja valistusta sekä kodin että lasten hoidossa. 1980- ja 1990-lukujen taitteessa perhetyöllä viitattiin vahvasti lastensuojelun laitoksissa tehtävään työhön, kun taas 1990-luvun lopulla syntyi myös yhteisöjä, joissa perhetyö ja laitospalvelut eivät nivoutuneet yhteen. Nykyisin perhetyön sisältö ymmärretään yleisesti perheen arjen tukemisena, mutta käsitteenä perhetyö voidaan ymmärtää hyvin monella

tavalla ja sen alle voidaan laittaa esimerkiksi perhekuntoutus, perhetukityö tai kenttätyö. (Reijonen, 2005, ss. 8–10).

Lainsäädännön näkökulmasta ajatellen perhetyö on sosiaalihuoltolain mukaista sosiaalipalvelua. Perhetyö ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta, mutta lastensuojelun asiakkaana olevalla lapsella ja hänen perheellään on oikeus sosiaalihuoltolain mukaiseen perhetyöhön tai lastensuojelulain mukaiseen tehostettuun perhetyöhön. Perhetyöllä tässä yhteydessä tarkoitetaan perheen kotona tehtävää työtä, joka on käytännön avun ja psykososiaalisen tuen yhdistelmä tavoitteena lapsen edun turvaaminen. (THL, 2023a) Vaikka suoraan perhetyötä säätelevää lakia ei ole olemassa, niin esimerkiksi lastensuojelulaki ohjaa vahvasti huoltajille tarjottavaa tukea. Lastensuojelulaki määrittelee, että ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on hänen vanhemmilla tai huoltajilla. Lastensuojelulaki kuitenkin velvoittaa viranomaisia antamaan vanhemmille tai huoltajille tukea kasvatukseen tarjoamalla avohuollon palveluita sekä tukitoimia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Lastensuojelulaki 2007/417 2§)

Perhetyön käsite on laaja ja se voidaan ymmärtää monella tavalla. Siitä voidaan toisaalta puhua tarkasti rajattuna ammatillisena kenttänä, mutta toisaalta myös laavammin työmenetelmänä (Nätkin & Vuori, 2007, s. 7). Myllärniemi (2007, s. 7) nostaa perhetyön keskiöön lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhteen tukemisen. Myllärniemen (2007, s. 7) mukaan perhetyö voi pitää sisällään hyvin erilaisia menetelmiä, kuten havainnointia, ohjausta, apua arkiaskareissa, neuvontaa ja jopa terapeutista keskustelua. Yhdenmukainen määritelmä perhetyölle voisi olla, että se pyrkii lapsen edun turvaamiseen ja vanhemmuuden tukemiseen (Rautio, 2013).

3.2.1 Perhetyö Keusoten lastensuojelun laitoshoidon arviointijaksolla

Voidaan kiistatta todeta, että ymmärrys perhetyön määritelmästä on monitahoinen. Tästä syystä opinnäytetyössä avataan heti alkuun, mitä tarkoitetaan Keusoten lastensuojelun laitoshoidon arviointijaksolla tehtävällä perhetyöllä.

Keusoten alueen vastaanotto- ja arviointiyksiköissä sekä kuntoutus- ja arviointiyksikössä perhetyö on säännöllistä perheen tapaamista erilaisin kokoonpanoin. Lähtökohtaisesti perhettä pyrkii tapaamaan lapselle nimetyt omaohjaajat, mutta tapaamisiin voi osallistua myös muut tiimin jäsenet, kuten esimerkiksi sairaanhoitaja tai toimintaterapeutti. Tapaamisissa voi olla läsnä koko perhe, pelkästään perheen aikuiset, sijoitettu lapsi ja toinen aikuinen tai jokin muu kokoonpano. Tapaamiset toteutetaan ensisijaisesti yksikössä, mutta

toisinaan myös perheen kotona. Sijoituksen aikana pyritään toteuttamaan vähintään yksi kotikäynti. Tapaamisissa keskustellaan perheen tilanteesta tai toteutetaan erilaisia perhetehtäviä. Tapaamisissa on tarkoitus puhua perheen haasteista, mutta toki myös voimavaroista, jotka usein haasteita kohdatessa unohtuvat. Yksikön ohjaajan tuella pyritään löytämään ratkaisuja tai ainakin helpotuksia perheen haasteisiin. Yksikön ohjaaja on aina sijoitetun lapsen puolella pyrkien auttamaan perhettä löytämään lapsen hyvinvointia tukevia ratkaisuja.

Perhetapaamisia tukee aiemmin tässä opinnäytetyössä esitelty Perhearviointimenetelmä. Tämän menetelmän käyttöön Keusoten lastensuojelun laitoshoidon työntekijät saavat kolmen päivän mittaisen Mieli ry:n toteuttaman koulutuksen.

3.2.2 Keusoten strategia ja systeeminen työote

Keusoten strategia on ”Hyvinvointia yhdessä”, jonka yksi osa-alue on toimintojen ja palvelujen vaikuttavuus ja laatu (Keusote, 2023a). Keusoten lastensuojelun laadun yhtenäistämiseksi on otettu käyttöön systeeminen työote, jonka peruseriaatteisiin lastensuojelun työntekijöitä aktiivisesti koulutetaan. Perhearviointimenetelmä omalta osaltaan linkittää lastensuojelun laitoshoidon arviointityön osaksi koko Keusoten strategiaa: Perhearviointimenetelmä on konkreettinen työkalu systeemisen työotteen toteuttamiseksi ja näin ollen palvelun laadun takaamiseksi.

Systeemisen työotteen peruseriaate on vastaava kuin Perhearviointimenetelmässä: perhe on kokonaisuus. Marjukka Laukkasen (henkilökohtainen tiedonanto, 10.11.2023) mukaan systeeminen työote ja perhearviointimenetelmä tukevat hyvin toisiaan. ”*Systeeminen työote on rakenne, menetelmä antaa konkretiaa ja kättä pidempää*”, Laukkanen toteaa. Systeemisen työotteen rantauduttua 2000-luvulla Iso-Britanniasta Suomeen, on Mieli ry:ltä myös kysytty aiempaa enemmän Perhearviointimenetelmä-koulutuksia (Marjukka Laukkanen, henkilökohtainen tiedonanto, 10.11.2023).

Systeemisessä työotteessa perhe nähdään kokonaisuutena, systeeminä. Kun jokin systeemin palanen ei ole kunnossa, se vaikuttaa koko systeemin toimintaan. (Marjukka Laukkanen, henkilökohtainen tiedonanto, 18.1.2023). Systeemisen näkökulman mukaan ihminen on aina osa jotain systeemiä, kuten esimerkiksi perhettä, työyhteisöä tai yhteiskuntaa. Systeemin jäsenen oireilu ymmärretään ilmauksena siitä, että systeemin tasapaino on jollain tavalla järkkynyt. (Sudenlehti, 2018, s. 26) Perhearviointimenetelmässä ja Keusoten systeemisessä työotteessa systeemiksi ymmärretään perhe, jonka jäsenenä

lapsi oireilee esimerkiksi vahvan vanhemmuuden puuttumisen, perheen valtarakenteiden tai jonkin muun koko perhettä koskevan syyn vuoksi. Tästä syystä arviointijakson aikana yksikön ohjaajat pyrkivät muodostamaan kokonaiskuvan perheen tilanteesta, ei pelkästään sijoitetun lapsen oirehinnasta. Kun yksi systeemin eli kokonaisuuden eli perheen osanen eheytyy, kehittyy ja löytää uusia toimintamalleja, se vaikuttaa koko systeemin hyvinvointiin.

4 Tutkimuksen tietoperusta ja aikaisemmat tutkimukset

Tutkimuksen teoriolla tarkoitetaan tutkimuksen viitekehystä, tutkimuksen teoreettista osuutta. Tutkimuksen teoreettinen perusta on ikään kuin kirjallisuuskatsaus, jossa aikaisempien tutkimusten avulla muodostetaan kokonaiskuva käytetyistä käsitteistä ja teoriasta. Tutkija osoittaa nykyisen tutkimuksen yhteyden jo olemassa oleviin teorioihin ja aikaisempiin tutkimuksiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 23, 179)

Tutkimuksen tietoperustaa laatiessa tutkijan tulee osoittaa kriittisyyttä kirjallisuutta valitessaan. Tutkija keskustelee argumentoiden aikaisempien tutkimusten kanssa niin, että erilaiset näkökulmat ja tulkinnat erottuvat toisistaan. Tutkijan tulee tuoda esiin myös aikaisempien tutkimusten näkemuserot ja puutteet. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 179)

Keusotella ei ole tehty eikä ole käynnissä tätä opinnäytetyötä vastaavia selvitystöitä tai kehittämishankkeita. Hyvönen (2022, s. 45) kirjoittaa, että lastensuojelun sijaishuollossa tapahtuvaa arviointia ei ole tutkittu eikä siitä ole kirjallisuutta. Myös Aaltio (2016, s. 161) toteaa, että tarkempaa arviota Perhearviointimenetelmän käytöstä lastensuojelun arviointityössä ei tiettävästi ole. Mieli ry:n kouluttaja Marjukka Laukkanen (henkilökohtainen tiedonanto 10.11.2023) pohti, onko tutkimusta tehty vähän siitä syystä, että menetelmä on käytössä nimenomaan arjessa ruohonjuuritasolla.

Itse perhetyön merkityksestä on olemassa tutkimuksia. On tutkittu niin perhetyön merkitystä arviointityölle kuin perhetyön merkitystä perheelle. Seuraavissa kappaleissa esitellään näiden tutkimusten toteutusta ja keskeisiä tuloksia.

4.1 Perhetyön ja sen tutkimuksen merkitys arviointityölle

Asikainen (2017) on kirjoittanut ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyön aiheesta ”Perheen sijoitus vastaanotto- ja arviointiosastolle – Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia uudesta palvelusta”. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka aineisto koostuu

yksilöhaastatteluista. Työn tavoite oli tutkia sosiaalityöntekijöiden kokemuksia palvelusta, jossa lapsen sijaan vastaanotto- ja arviointiosastolle sijoitetaan koko perhe. Työ kertoo myös vastaanotto- ja arviointityön merkityksestä ja kehityskohteista.

Asikaisen (2017, s. 16) työssä korostetaan arvioinnin prosessimaista luonnetta: arviointi jatkuu koko lastensuojelun ajan ja sen avulla lapselle ja hänen perheelleen pyritään löytämään oikeanlaista ja -aikaista tukea ja pyritään saattamaan heidät riittävien palvelujen piiriin. Arviointiin liittyy myös pelaaminen aikaisempaan tietoon, mikäli koetaan, että lapsen tai perheen tilanne on muuttunut ja aikaisempi arvio tuen tarpeesta ei enää päde. Arviointi ja tuen tarve liittyvät vahvasti yhteen. *”Ei voida ajatella, että arvioidaan lapsen tarvitsevan tukea mutta ei arvioida sitä, mikä tuki lasta hyödyttäisi”* (Asikainen, 2017, s. 16).

Asikaisen (2017, ss. 41–47) tutkimuksessa vastaanotto- ja arviointiyksikössä tehty arviointityö koettiin sosiaalityöntekijöiden toimesta merkittäväksi ja dokumentaatiolla katsottiin olevan merkitystä perheen kanssa jatkotyöskentelyssä. Koettiin, että lastensuojelutarpeen arvioimiseksi vastaanotto- ja arviointiyksikön työstä saatiin tukea. Sosiaalityöntekijät kuitenkin toivoivat, että ennen vastaanotto- ja arviointijakson alkamista käytössä olevista työmenetelmistä olisi hyvä olla esite. He kokivat, että heillä on puutteellista tietoa siitä, mitä työskentely perheiden kanssa vastaanotto- ja arviointiyksikössä konkreettisesti pitää sisällään. Sosiaalityöntekijät toivat myös esiin, että yhteenvedoissa ei tullut selvästi ilmi käytetyt menetelmät. Sosiaalityöntekijät kokivat, että arvioinnin raportointi tuli tehdä vielä näkyvämmäksi. He myös kokivat haasteena tiedon kerronnallisuuden ja kuvailevan kirjoittamisen, jonka alle varsinainen arviointi helposti piiloutui. Sosiaalityöntekijöiden toiveena oli arvioinnin tiiviyys ja selkeys. Sosiaalityöntekijät toivoivat arvioinnin näkyväksi tekemistä myös päivittäisraportteihin. He myös tekivät huomion, että dokumentoinnissa usein keskitytään positiivisiin asioihin, mutta perheen haasteita ja riskejä ei ollut tuotu riittävästi esiin.

Asikaisen (2017) tutkimus antaa vahvistusta sille, että vastaanotto- ja arviointiyksiköissä tehty arviointityö koetaan sosiaalityöntekijöiden mielestä merkittävänä työkaluna ja dokumentaation merkitystä korostettiin nimenomaan jatkotyöskentelyn kannalta. Tutkimuksessa todetaan yksiselitteisesti, että sosiaalityöntekijöiden tukena on vastaanotto- ja arviointiyksiköistä saatu jatkosuositus (Asikainen, 2017, s. 52).

Aaltio (2016, ss. 157–175) on artikkelissaan vertaillut erilaisten lastensuojelun strukturoitujen alkuarviointivälineiden arviointikohteita ja teoriapohjaa. Hän on nostanut tarkastelun kohteeksi mallit Common Assessment Framework (myöhemmin CAF-malli), The Family

Assessment (myöhemmin Perhearviointimenetelmä), Signs of Safety, Lapsen elämäntilanteen kartoitus, Lapsikeskeinen tilannearvio ja Lastensuojelun toimintakykymittari. Aaltio (2016, ss. 170–171) havaitsi, että mallien teoriapohjassa, arviointikohteissa ja strukturoinnissa on suuria eroja. Esimerkiksi Perhearviointimenetelmä nojaa vahvasti käytännön kehittämistyöhön kartoittaen tilannetta koko perheen näkökulmasta, kun taas Lapsikeskeinen tilannearvio -malli pohjautuu vahvasti lapsen kokemukseen. Aaltio (2016, s. 175) nostaa esiin, että kovin yleiselle tasolle jätetyt arviointiteemat mahdollistavat suuren variaation sen suhteen, mitä kukakin työntekijä päätyy arvioimaan.

Taulukko 1. Erilaisia arviointimalleja (Aaltio, 2016, ss. 171–172)

	Common Assessment Framework CAF	Perhearviointi	Signs of Safety	Lapsen elämäntilanteen kartoitus	Lapsikeskeinen tilannearvio	Lastensuojelun toimintakykymittari
viitekehys	laaja, monitieteinen lapsen kasvua ja kehitystä sekä vanhemmuuden edellytyksiä koskeva teoreettinen ja empiirinen tausta	Sama kuin CAF:lla, lisäksi perheterapia	perheterapia	PRIDE (positiivisen organisaation indeksi), viittaa myös CAF:iin	lapsilähtöinen kehittäminen	hyvinvointi toimintakyknä, empiirinen lastensuojelututkimus
arviointin kohteena oleva toimija	lapsi, vanhempi, perhe	perhe	ei määritelty	vanhempi suhteessa lapseen	lapsi, vanhempi (pääpaino lapsessa)	lapsi, vanhempi
strukturi	keskipitkä strukturoitu lomake, avovastaukset	pitkä, strukturoitu lomake, avovastauksia ja numeerista arviota	lyhyt, strukturoitu lomake, avovastauksia ja numeerista arviota	lyhyt, strukturoitu lomake, avovastauksia	väljä, otsikkotasoinen malli yhteenvedolle	pitkä, strukturoitu lomake, valmiit vastausvaihtoehdot

Yhteenvedona Aaltio (2016, s. 174) pohtii, että standardoidut arviointityökalut hyödyttävät lastensuojelua esimerkiksi yhdenmukaistamalla arviointia ja arviointiprosessin positiivisella systematisoinnilla. Lomakkeet voivat auttaa asiakkaiden osallisuudessa ja joissain

tapauksissa voivat myös laajentaa arviointia. On kuitenkin huomioitava menetelmien heikkoudet. Menetelmiä käytävillä henkilöillä tulee olla riittävä koulutus ja käyttötuki, heidän tulee osata perustella ja ymmärtää myös itse, mihin lomakkeita tarvitaan. Aaltio (2016, s. 174) pohti mallien käyttöönoton voivan arveluttaa, koska ne tekevät lastensuojelusta myös uudella tavalla läpinäkyvää.

Kääriäinen (2007) pohtii artikkelissaan sosiaalityöntekijän saamaa tietoa, sen hankintaa ja käyttöä omassa työssään. Hän muistuttaa, että vaikka tekstiä syntyy paljon, teksti ei ole varsinainen työ. Tekstiä tuotetaan, jotta itse työ saataisiin tehdyksi. Sosiaalityöntekijä kerää, suodattaa, järjestee, muokkaa ja välittää tietoja kyetäkseen tekemään päätöksiä ja suunnitelmia. Artikkelissa pohditaan nimenomaan asiakastyössä tuotettua tekstiä: mitä tietoa se välittää ja mikä sen merkitys on tiedon muodostamiseen ja sitä myötä päätöksentekoon. Lukemalla asiakastyöstä laadittuja asiakirjoja sosiaalityöntekijä saa käsityksen aikaisemmin tehdyistä päätöksistä ja tapahtumien kulusta, jotka ovat johtaneet päätösten tekoon. Tekstin kirjoittaja tekee valikointiprosessin, mitä tapahtumien kulusta kirjaa. Samoin tekstin lukija valikoi, kuinka tekstiä lukee ja lukemaansa tulkitsee. (Kääriäinen, 2007, ss. 247–264)

Kirjoitetut tekstit jäävät elämään. Tulevaisuudessa kaikki lastensuojelun kirjaukset tulevat löytymään OmaKannasta. Ammatilainen voi tehdä omaa toimintaansa ymmärrettäväksi näyttämällä, mihin oma ammatillinen ymmärrys perustuu. Tästä syystä myös tulkintojen tekeminen näkyväksi on tärkeää. Tätä voidaan kutsua tiedon muodostamisen prosessiksi: epävarma tieto jäsentyy käyttötiedoksi ja tietoista toimintaa ohjaavaksi. (Kääriäinen, 2007, s. 265)

4.2 Perhetyön ja sen tutkimuksen merkitys perheille

Tässä opinnäytetyössä on otettu aineistoksi opinnäytetöitä ja pro gradu -tutkielmia, joiden aineisto ei ole ollut suuri ja jotka ovat kohdentuneet selkeälle maantieteelliselle alueelle. Esimerkiksi Peräsen (2016) tutkimuksen vastaajajoukko on melko pieni eikä siinä suhteessa tuloksia voida täysin yleistää. Aineiston valinta perustellaan sillä, että valittujen tutkimusten tulokset ovat hyvin konkreettisia ja tutkimusten tulokset on saatu suoraan perheiden kokemuksesta, perheiden ääntä kuullen.

Reijonen (2005, ss. 7–11) avaa tekstissään perhetyön käytänteitä sekä perhetyön perimmäistä tehtävää: lapsen edun turvaamista ja perheiden tukemista. Koska lapsen edun turvaaminen on niin lastensuojelun kuin perhetyönkin perustehtävä, on selvä, ettei perhetyötä voida toteuttaa ilman lapsen osallistumista. Kuten Perhearviointimenetelmä, myös

Reijonen kuvaa perheen näkemistä kokonaisuutena, systeeminä, johon jokainen perheenjäsen vaikuttaa. Perheen tukemiseksi on tärkeä luoda mahdollisimman konkreettisia tavoitteita sen jälkeen, kun on selvitetty perheen ongelmat, tarpeet, voimavarat ja sisäiset rakenteet. Reijonen kuvaa jokaisen perheen olevan tarpeineen hyvin erilainen, mutta lähtökohtaisesti jokaisen perheen kohdalla pyritään tilanteeseen, jossa perhe selviytyy itsenäisesti ilman ulkopuolisia tukitoimia. Näin ollen Reijonen nivookin yhteen, että yksi onnistuneen perhetyön merkki on perhetyön päättäminen perheessä.

Millar & Corby (2006, ss. 887–891), päätyvät artikkelissaan tulokseen, että Englannin paikallisviranomaisten vuonna 2001 käyttöön ottama arviointikehys lasten ja perheiden tuen tarpeen arvioimiseksi (Framework for the Assessment of Children in Need and their Families) on aidosti terapeutinen ja siitä on hyötyä asiakkaan eli perheen näkökulmasta. Arvioinnin terapeuttisuus syntyy siitä, että arvioinnin tekeminen perheen kanssa yhdessä voi lisätä perheenjäsenten keskinäistä ymmärrystä ja käynnistää muutosprosessin. Arviointikehymyksen käyttö on saanut niin kehuja kuin kritiikkiä. On koettu, että tarvitaan työkaluja perheiden tuen tarpeen arvioimiseksi. Toisaalta on kuitenkin koettu, että lomakkeiden täyttö vie liikaa aikaa ihmisten keskinäiseltä kanssakäymiseltä.

Peränen (2016) on tehnyt ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön perhetyön merkityksestä lastensuojelun perheissä Laukaassa. Opinnäytetyö on tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa strukturoidun asiakastytyväisyyskyselyn avulla on selvitetty lastensuojelun perhetyön toteutumista ja työskentelyn merkitystä perheille. Tutkimukseen on vastannut 12 vanhempaa, viisi yli 15-vuotiasta lasta ja kahdeksan 7–12-vuotiasta lasta. Laukaassa tehty perhetyö tarkoittaa lapsiperheiden kotipalvelua, uuden sosiaalihoitolain mukaista perhetyötä, lastensuojelun perhetyötä, tehostettua perhetyötä sekä vammaisperhetyötä. Peräsen opinnäytetyö keskittyy nimenomaan lastensuojelun perheiden kanssa tehtävään perhetyöhön.

Peräsen (2016, ss. 32–33) opinnäytetyö korostaa, että tutkittavat perheet ovat nähneet perhetyön merkityksen positiivisena. Yksikään vastaajaperhe ei kokenut, että perhetyöstä ei olisi ollut lainkaan hyötyä. 1/17 perheestä koki, että perhetyöstä saatu hyöty oli kohtalainen. 6/17 perheestä koki saaneen melko suurta hyötyä. 10/17 perhettä koki, että perhetyöstä on ollut suuri hyöty heidän perheelleen. Yhdessäkään perheessä tilanne ei mennyt huonompaan suuntaan.

Perheet kokivat tärkeäksi avun arkisiin tilanteisiin. Arkisiin tilanteisiin koettiin saatavan apua myös keskusteluista, ohjauksesta ja neuvonnasta sekä saamalla tukea viranomaisten

kanssa toimimiseen. Vastaajat kokivat tärkeänä, että yhdessä pohditaan asioita ja että lapsi sekä vanhempi pääsevät keskustelemaan asioista ulkopuolisen kanssa. Perhetyöntekijän uskallus tuoda asioita esiin ja puuttua koettiin positiivisena. Perheet kokivat, että perhetyön avulla ongelmia on saatu pienemmäksi. Lasten kokemuksen mukaan perheenjäsenten vuorovaikutus on saatu perhetyön tuella toimivammaksi. (Peränen, 2016, ss. 33–35)

Parviainen (2020) on tehnyt pro gradu -tutkielman kotiin vietävästä perhekuntoutuksesta vanhempien näkökulmasta Siun soten alueella. Laadullisen tutkimuksen aineisto koostuu seitsemän vanhemman yksilöhaastattelusta. Suurin osa vanhemmista koki myönteisiä muutoksia vanhemmuudessa, perheen suhteissa ja arjessa. Vanhemmat kuvasivat heidän vanhemmuuden taitojen lisääntyneen, omien voimavarojen kasvaneen ja kommunikaation parantuneen lasten kanssa. Vanhemmat toivat kuitenkin esiin, että avun saaminen on usein vaikeaa ja hidasta.

Parviainen (2020, ss. 35–38) tutkimuksen mukaan perheet kokivat perhekuntoutuksen aloittamisen pääosin positiivisena asiana. Vaikka alussa olisi ollut kriittistä suhtautumista, suhtautuminen muuttui työskentelyn edetessä. Alun kriittinen suhtautuminen saattoi ainakin osin selittyä perheen aikaisemmista kokemuksista tukitoimista. Aikaisemmat kokemukset koettiin usein riittämättömänä tai tehottomina ja työntekijöiden suuri vaihtuvuus koettiin huonona. Perheillä oli myös kokemuksia, että tavoitteet eivät olleet selkeitä eikä palvelusta kerrottu riittävästi. Yhteistyötä haittaavana tekijänä pidettiin myös, jos perhetyöntekijän koettiin lähestyvän asiantuntijamaisesti tai tällä ei ollut tietoa perheen sen hetkisestä tilanteesta.

Perheet kokivat työntekijän olevan ohjaamassa, auttamassa ja tukemassa perheitä. Perhekuntoutus koettiin vanhemmuutta tukevana tukiverkkona. Vanhemmat kokivat saavansa tukea, joka taas auttoi jaksamisessa ja oman vanhemman roolin vahvistumisessa. Jokainen tutkimukseen osallistunut vanhempi koki, että omat voimavarat olivat lisääntyneet perhekuntoutuksen aikana. Perhekuntoutus koettiin kommunikaatiota parantavana ja sen koettiin edistävän myös lasten keskinäisiä välejä. (Parviainen, 2020, ss. 40–58)

Hänninen (2017) on tehnyt pro gradu -tutkielman tarkoituksenaan kuvata ja analysoida tehostettua perhetyötä, joka on toteutettu lastensuojelun sosiaalityön tukitoimena. Alueellisesti tutkimus on kohdistunut Etelä-Karjalaan, Lappeenrantaan. Työssä arvioidaan perhetyön vaikuttavuutta niin sosiaalityöntekijöiden kuin perheiden näkökulmasta. Kyseessä on kvalitatiivinen haastattelututkimus, jonka aineisto on kerätty haastattelemalla

asiakasperheitä ja heidän asioista vastaavia sosiaalityöntekijöitä. Haastatteluihin osallistui viisi perhettä ja kuusi sosiaalityöntekijää.

Hännisen (2017, ss. 50–55) tutkimuksen mukaan tehostettu perhetyö toi positiivisia muutoksia lieventäen tai kokonaan poistaen perheiden ongelmia. Perheet kokivat, että he olivat tulleet kuulluksi prosessin alusta saakka. Perheet kokivat, että keskustelut ja kohtaamiset perhetyöntekijöiden kanssa vaikuttivat heidän mielialaansa positiivisesti. He pitivät tärkeänä, että työntekijä ymmärtää heitä. Jonkin verran tapaamisia kuitenkin leimasi hierarkkisuus.

Pääosin perheiden kokemukset tehostetusta perhetyöstä olivat positiivisia. Työskentely oli lisännyt perheiden luottamusta omaa tulevaisuutta kohtaan, perheet kokivat huojentumista tulevaisuuden suhteen ja he kokivat tulleen ymmärretyksi sekä kuulluksi. Perheet pitivät tärkeänä sitä, miten heitä kohdellaan ja kohdataan perhetyössä. Konkreettisina asioina perhetyö lisäsi vanhempien turvallisuuden tunnetta, vähensi päihteiden käyttöä, lisäsi perheen sisäistä vuorovaikutusta ja yhdessä vietettyä aikaa sekä paransi perheen ilmapiiriä. (Hänninen, 2017, s. 79, 81)

Perheet pitivät hyvänä asiana ylipäänsä sitä, että perheen tilanteeseen oli puututtu. Perheissä oli kokemus, että he joutuvat itse pyytämään tarvitsemaansa palvelua ja ilmaisemaan tarpeensa selkeästi saadakseen oikeanlaista palvelua. Tehostettu perhetyö oli muuttanut perheiden käsitystä lastensuojelusta myönteisemmäksi. Yksinään tehostetun perhetyön jakso koettiin vaikuttavana ja voimaannuttavana kokemuksena. (Hänninen, 2017, ss. 86–88)

Calenius & Kivinen (2015) ovat tehneet ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön, jonka tarkoitus oli selvittää Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyön asiakasprosessien vaikuttavuutta. Opinnäytetyön aineisto kerättiin sekä laadullisin että määrällisin menetelmin ja aineistona olivat muun muassa asiakasperheiltä saatu palaute perhetyöstä. Kaiken kaikkiaan tutkimus osoitti, että perhetyöllä on vaikuttavuutta asiakasperheiden muutosprosessissa.

Perheet kokivat saaneen perhetyöstä konkreettista apua arkeen sääntöjen ja rajojen muodossa, kun vanhempien yhteinen kasvatulinja vahvistui. Perheen vuorovaikutus niin lasten ja vanhempien kuin vanhempien välillä koettiin parantuneen. Perheet kokivat roolien selkiytyneen. Arjenhallintaan liittyvät haasteet, kuten kotitöiden jakautuminen vakiintui. (Calenius & Kivinen, 2015, ss. 81–83)

Oikeanlaisen avun piiriin pääseminen koettiin positiivisena muutoksena. Konkreettinen perheitä helpottava muutos oli hoitokontaktien löytyminen esimerkiksi perheenjäsenten päihde- ja mielenterveysongelmiin. Myös tuki taloudenhoitoon, työllistymiseen ja koulutukseen koettiin merkittävänä. (Calenius & Kivinen, 2015, ss. 84–85)

Rautio (2013) on tehnyt laadullista tutkimusta perheiden kokemuksista varhaiseen tukeen. Tukea on tarjottu lasten- ja äitiysneuvoloiden kautta kotikäyntien muodossa, ennaltaehkäisevästi. Tutkimuksen aineisto koostui kuuden perheen, yhteensä yhdeksän vanhemman kokemuksista, jotka on kerätty puolistrukturoidun haastattelun avulla. Vanhemmat olivat iältään 20–40-vuotiaita. He olivat olleet perhetyön asiakkaita 3–9 kuukauden ajan ja heidän perhetilanteensa arvioitiin vakaaksi. Tutkimukseen osallistuneet perheet olivat itse halukkaita kertomaan kokemuksistaan.

Perheet kokivat varhaisen tuen ja erityisesti kotiin vietävän avun merkittävänä. Vanhemmat pitivät tärkeänä, että heidän vanhemmuuden taitonsa saivat hyväksyntää perhetyön aikana. Yksilöllinen ja luottamuksellinen kohtaaminen korostuivat perheiden kokemuksissa. Perheet toivat yksilöllisyyden kokemuksen esiin tärkeänä tekijänä sen sijaan, että olisivat tunteneet olleensa vain jonkin ohjelman kohteena. Kaiken kaikkiaan vuorovaikutuksen merkitys on suuri palvelun toteutumisen onnistumiseksi. Perheet toivat kuitenkin esiin, että kotikäyntien tarkoitus ei aluksi ollut selvä ja tästä syystä perheet suhtautuivat niihin varauksella. Eräs vanhempi kertoo pohtineensa, tukeeko työntekijä kotiin tarkistamaan, miten he hoitavat lapsiaan ja kyseenalaistamaan heidän vanhemmuuttaan. Toinen vanhempi kertoi kuvitelleen, että kotikäynti tarkoittaa enemmän käytännön apua kotiin esimerkiksi lastenhoidossa. (Rautio, 2013, s. 931)

4.3 Tiivistetysti perhetyön merkityksestä

Tässä kappaleessa kuvataan vielä tiivistetysti aineistona käytetyt tutkimukset ja artikkelit taulukon (Taulukko 2.) muodossa. Taulukkoon on koottu kymmenen aineiston tiedot ja tulokset tiivistetysti.

Yhteisenä piirteenä perhetyön kokemuksista perheiden näkökulmasta nousee vuorovaikutus. Tavalla tai toisella jokaisessa tutkimuksessa tuli esiin, että perheen vuorovaikutus, kommunikointi ja perheenjäsenten keskinäinen ymmärrys paranivat perhetyön myötä. Sekä arvioinnin että perheiden näkökulmasta läpinäkyvyys ja näkyväksi tekeminen korostuivat. Perheet pitivät hyvänä asiana uskallusta puuttua ja sosiaalityöntekijät toivoivat arvioinnin

näkyvyyttä raportoinnissa. Dokumentoinnin tärkeys, laadukkuus ja sen merkitys arviointiprosessin tukemiselle nousivat keskeiseksi.

Huomioitava on, että missään tutkimuksessa perhetyön ei koettu olevan haitaksi tai perhetyö olisi koettu negatiivisena. Perhetyön alkaessa saattoi olla epäselvyyttä sen suhteen, mitä perhetyö tarkoittaa tai mitä sillä tavoitellaan. Perhetyön tavoitteiden selkiytyttyä perhetyö kuitenkin koettiin jopa voimaannuttavana kokemuksena ja vähintään muutosprosessin käynnistäjänä.

Taulukko 2. Opinnäytetyön aineisto

tekijä ja tutkimus	tutkimuksen tyyppi	tutkimuksen tulokset tiivistetysti
Asikainen A. (2017) Perheen sijoitus vastaanotto- ja arviointiosastolle.	YAMK opinnäytetyö	arviointityö sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta merkittävää, dokumentaatio tärkeää ja tukee lastensuojelutarpeen arvion tekemistä, sosiaalityöntekijöillä toive arvioinnin näkyvämmästä raportoinnista
Aaltio, E. (2016) Lastensuojelun strukturoitujen alkuarviointivälineiden arviointikohteet ja teoriapohja.	artikkeli	arvioinnin työkalut yhdenmukaistavat arviointiprosessia
Kääriäinen, A. (2007) Epävarmuuden sieto ja kirjoitettu tieto sosiaalityössä.	artikkeli	asiakastyössä tuotetun tekstin pohdinta tärkeää: mitä tietoa se tuottaa ja mikä tekstin merkitys on tiedon muodostukseen ja päätöksentekoon, ammattilainen voi tehdä oman toiminnan ymmärrettäväksi kuvaamalla mihin oma ammatillinen ymmärrys perustuu
Reijonen, M. (2005) "Mitä työtä se perhetyö oikein on?" – ammattina perhetyöntekijä.	artikkeli	osallisuus ja perheen kokonaisuuden korostaminen merkittävää
Millar, M. & Corby, B. (2006) The Framework for the Assessment of Children in Need and their	artikkeli	arvioinnin tekeminen yhdessä perheen kanssa lisää perheen keskinäistä ymmärrystä ja käynnistää muutosprosessin

Families – A Basis for a 'Therapeutic' Encounter?		
Peränen, T. (2016) Perhetyön merkitys lastensuojelun perheissä Laukaassa.	YAMK opinnäytetyö	perhetyöstä aidosti apua, työntekijän uskallus puuttua koettiin hyvänä, perheen vuorovaikutus parani, arkisiin tilanteisiin saa apua perhetyön keskusteluista ja ohjauksesta
Parviainen, A-M. (2020) Vanhempien kokemuksia kotiin vietävästä perhekuntoutuksesta.	pro gradu	perheen kommunikaatio parani, oma vanhemman rooli vahvistui, vanhemman voimavarat lisääntyivät
Hänninen, P. (2017) "Ettei joka kivenrapsahdus enää vedä sinne pinnan alle ja hukuta". Lastensuojelun sosiaalityön vaikuttavuus Eksoten tehostetussa perhetyössä.	pro gradu	perhetyö toi positiivista muutosta poistaen tai ainakin lieventäen ongelmia, puuttuminen oli hyvä asia, yksinään perhetyön jakso koettiin vaikuttavana ja voimaannuttavana
Calenius, J. & Kivinen, J. (2015) Asiakasperheiden hyvinvoinnin muutos lastensuojelun perhetyön prosessissa.	YAMK opinnäytetyö	vanhempien yhteinen kasvatulinja vahvistui, vuorovaikutus parani ja perheen roolit selkiytyivät
Rautio, S. (2013) Parent's experiences of early Support.	artikkeli	vanhemmuuden taidot sai hyväksyntää perhetyön aikana

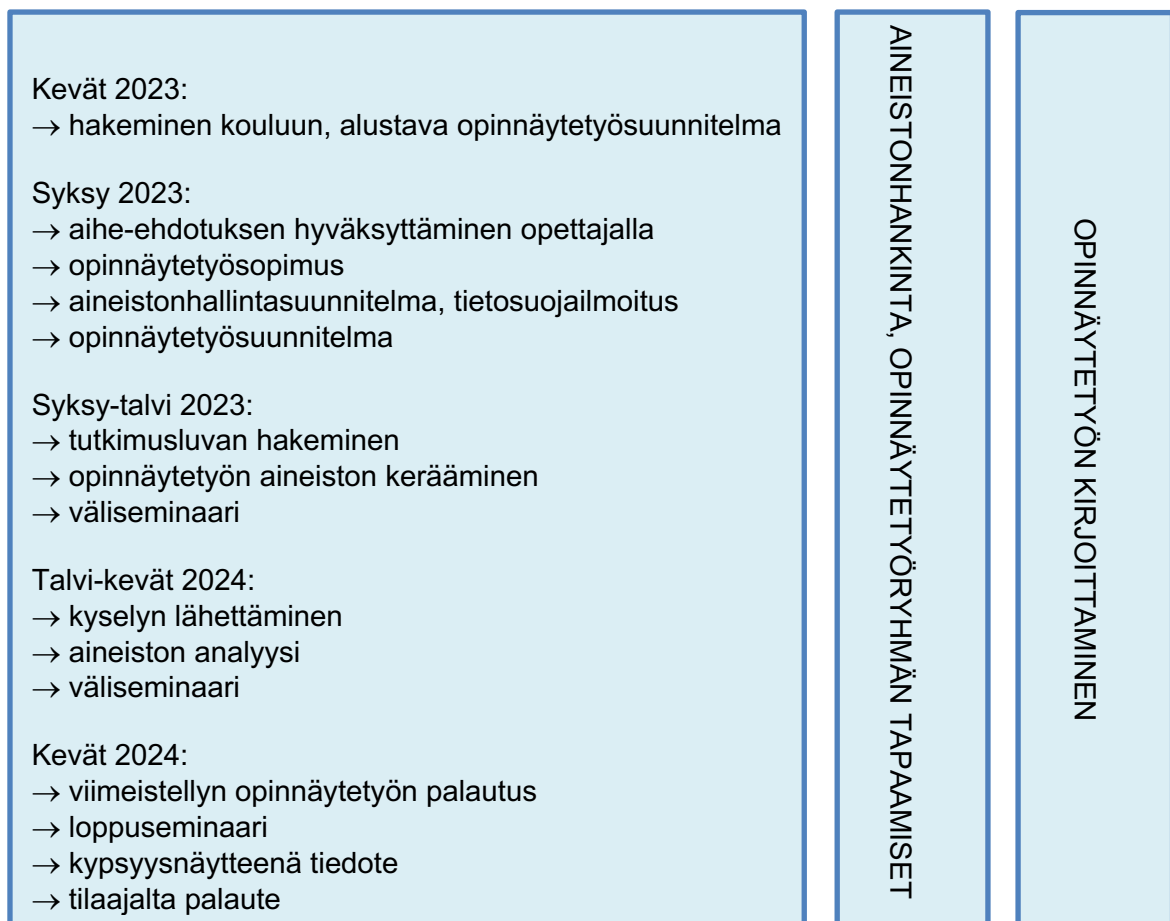
5 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön suunnittelu käynnistyi jo keväällä 2023, kun haku Hämeen ammattikorkeakouluun alkoi. Tämän jälkeen opinnäytetyö on edennyt Hämeen ammattikorkeakoulun ohjeistuksen mukaisena prosessina. Työ alkoi aiheen

hyväksyttävällä opinnäytetyötä ohjaavalla opettajalla, jonka jälkeen se eteni suunnitteluvaiheeseen. Suunnitteluvaiheeseen on kuulunut opinnäytetyösuunnitelman teko, sen esittäminen opinnäytetyöryhmässä ja hyväksyttäminen ohjaavalla opettajalla.

Tutkimusluvan saamisen jälkeen työ on edennyt toteutusvaiheeseen, jonka aikana on suoritettu varsinainen tutkimus. Väliseminaarissa maaliskuussa 2024 lähes valmis työ on esitetty opinnäytetyöryhmälle, opponjoijalle ja ohjaavalle opettajalle. Toteutusvaiheen lopuksi tutkimuksesta on kirjoitettu raportti eli tämä opinnäytetyö. Loppuseminaarissa toukokuussa 2024 opinnäytetyö on esitetty ohjaavalle opettajalle sekä Keusoten lastensuojelun laitoshoidon arviointityötä tekeväälle henkilöstölle ja esihenkilöille.

Kuva 4. Opinnäytetyöprosessi

5.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen ydin muodostuu tutkimusongelmasta johdetuista tutkimuskysymyksistä. Lopulliset tutkimuskysymykset voivat ongelman määrittelyn ja täsmennyksen aikana

tarkentua. Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymysten asettamisessa on noudatettu seuraavia vaatimuksia: Tutkimuskysymykset eivät ole dikotomisia eli kahtia jakautuvia, joihin voi vastata vain kyllä tai ei. Tutkimuskysymyksiin itsessään ei ole liitetty vastauksia ja niiden laajuus on tutkijan mielestä sopiva. Tutkimuskysymykset ovat selkeitä, niihin on saatavissa vastaus ja tutkimuskysymys on ratkaistavissa. Tutkimuskysymyksiin on olemassa kirjallisuutta ja tutkimus on merkityksellinen. Tutkimuskysymyksen toiminnan ja tuloksen välillä on yhteys. (Kananen, 2014, ss. 45–46).

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat:

- Millaiseksi Perhearviointimenetelmän käyttö koetaan?
- Miten Perhearviointimenetelmän käyttö tukee arviointityötä?
- Miten Perhearviointimenetelmän saisi laajemmin yksiköiden käyttöön?

5.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tehtävänä oli kartoittaa ja kehittää Perhearviointimenetelmän käyttöä Keusoten lastensuojelun laitoshoidon arviointiyksiköissä sekä kerätä kokoon niin kokemuksia kuin kehitysideoita, jotta menetelmä tukisi arviointiprosessia paremmin. Opinnäytetyö kartoittaa menetelmän käytön yhdenmukaisuutta ja tiedonsiirtoa arviointijaksolla ja sen jälkeen sekä tarkastelee menetelmän toimivuutta ja käyttöä arviointiprosessia tekevien työntekijöiden näkökulmasta.

Opinnäytetyön tavoite oli toimia keskustelun avaajana Perhearviointimenetelmän käytön lisäämiseksi ja kehittämiseksi. Tutkimusmenetelmän velvoittamana opinnäytetyön tavoite on ollut myös muutos.

5.3 Tutkimusmenetelmät

Tämä opinnäytetyö on laadullinen toimintatutkimus, jonka tarkoitus on tutkia nykytilannetta ja pyrkiä muuttamaan sitä. Työ on oman työyhteisön tarpeista nouseva projekti, joten siinä korostuvat toiminnalliset piirteet. Opinnäytetyössä on kuitenkin myös vahva tutkimuspainotteinen näkökulma, koska sen tavoitteena on teorian, kokemuksen ja ammattikäytäntöjen yhdistäminen. (Paula Hakala, henkilökohtainen tiedonanto, 25.8.2023; Paula Rantamaa, henkilökohtainen tiedonanto, 22.9.2023; Kananen, 2014, ss. 11–13)

Seuraavissa kappaleissa esitellään tarkemmin laadullisen tutkimuksen ja toimintatutkimuksen ominaispiirteitä sekä tutkimuksen lähestymistapaa ja kuvataan, kuinka nämä valikoituivat käytettäväksi juuri tässä opinnäytetyössä.

5.3.1 Laadullinen tutkimus

Laadulliseksi tutkimukseksi voidaan sanoa mitä tahansa tutkimusta, joka pyrkii tuloksiin ilman tilastollisuutta tai muita määrällisiä keinoja. Laadullinen tutkimus ei pyri yleistämään, vaan se pyrkii antamaan tutkittavasta ilmiöstä ymmärrettävän ja mielekkään kuvan. Laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta voidaan kuvata termein pehmeä, ymmärtävä ja ihmistutkimus (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 29; Kananen, 2014, ss. 21–22).

Laadullinen tutkimus on kiinnostunut merkityksistä ja ihmisten kokemuksista. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus on kuvata jotakin ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtää jotakin toimintaa tai antaa teoreettinen tulkinta jollekin ilmiölle. Laadullisessa tutkimuksessa on siis tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon. Tästä syystä esimerkiksi haastateltavien valinta ei voi olla täysin sattumanvaraista vaan harkittua ja tutkittavaan aiheeseen sopivaa. Laadullisen tutkimuksen aineistokeruutapoja ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja dokumenteista koottu tieto. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 83, 98)

Laadullinen tutkimus perustuu pitkälti tutkijan omaan päättelykykyyn, tulkintaan ja valmiuksiin luokitella aineistoa (Metsämuuronen, 2008, s. 8). Tästä syystä laadullisen tutkimuksen tieto ei ole puhtaasti objektiivista, koska tutkija päättää tutkimusasetelmasta oman ymmärryksen varassa (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 25).

5.3.2 Toimintatutkimus

”Mikään ei ole niin käytännöllistä kuin hyvä teoria”, totesi John Dewey. (Heikkinen, 2018, s. 216)

Toimintatutkimuksen kehittäjinä pidetään John Deweyta (1859–1952) ja Kurt Lewinia (1890–1947). Lewin teki 1940-luvun lopulla tunnetuksi käsitteen toimintatutkimus (action research), jossa yhdistyvät tutkimus ja käytäntö. Teoreettinen tieto ja käytäntö eivät ole asetettuna vastakkain, vaan ajattelu ja toiminta tukevat toisiaan. Lewinin mukaan tarvittiin käytännöllistä teoriaa ratkomaan sen ajan sosiaalisia ongelmia. Toimintatutkimuksen perinteestä on erotettavissa kaksi koulukuntaa. Toinen koulukunta näkee toimintatutkimuksen yhteiskuntaa

muuttavana voimana, kun taas toinen koulukunta näkee toimintatutkimuksen ammattikäytännön edistäjänä vailla suurempia yhteiskunnallisia tavoitteita. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 45–46; Heikkinen ym., 2023, s. 23; Salo ym., 2023, s. 43; Kananen, 2014, s. 18)

Tiivistetysti sanoen toimintatutkimus on tapa tehdä tutkimusta tuottaen käytännön hyötyä. Tutkimusta ohjaa käytännön intressi ja pohdinta siitä, miten asiat voisi tehdä paremmin. Toiminnalla ei tarkoiteta mitään laitetta tai koneen mekanismia, vaan ihmisten toimintaa muiden ihmisten kanssa. Kyseessä ei ole tutkimus toiminnasta, vaan tutkimus toiminnan sisällä sen kehittämistä varten. Toimintatutkimus on käytännön ongelmien ratkaisemista ja jatkuvaa toiminnan parantamista, jonka vuoksi se soveltuu luontevasti organisaatioiden kehittämiseen. Toimintatutkimuksen tarkoitus ei ole tuottaa pelkästään artikkeleissa julkaistavaa tietoa, vaan sen perimmäinen ajatus on muuttaa toiminnan tapoja parempaan suuntaan. Usein toimintatutkimus lähtee liikelle, kun joku huomaa olevansa tyytymätön toimintatapoihin ja ryhtyy kehittämään vaihtoehtoisia tapoja toimia. Tämän vuoksi toimintatutkimuksen tutkija ei ole ulkopuolinen tarkkailija vaan osallistuu itse toimintaan. Koska toimintatutkimus lähtee työyhteisön tarpeesta, toimintatutkimus ei ensisijaisesti pyri yleistämiseen perinteisen tutkimuksen tavoin. Toimintatutkimuksessa tulee kuitenkin olla tutkimuksellinen ote, jotta tieteellisyyden vaade toteutuu. (Heikkinen ym., 2023, ss. 17–23; Kananen, 2014, ss. 11–12, 117; Heikkinen, 2018, ss. 215–216; Juuti & Puusa, 2020, s. 268)

Toimintatutkimuksessa yhteistyö on oleellinen elementti: tutkimukseen osallistuvat ne, joita ongelma koskee, koska toimijat itse ovat oman työnsä parhaita asiantuntijoita. Toimintatutkimuksen vahvuuksia onkin se, että sen avulla on mahdollista saada toimijoiden ääni esiin. Toimintatutkimus on demokraattista mahdollistaen jokaisen mukaantulon, oikeudenmukaista hyväksyen ihmiset samanarvoisina, vapauttavaa tarjoten mahdollisuuden pois huonoista olosuhteista sekä elämän laatua parantava vapauttaen ihmisten piilevät kyvyt ja potentiaalin. Toimintatutkimus pitää tutkijan, muiden asiantuntijoiden ja toimijoiden näkökulmia yhtä hyvinä, oikeina ja merkittävinä. Toimintatutkimuksen tuotoksena syntyy yleensä malli tai uusi käytäntö eli ylipäänsä tutkimuksen perimmäinen tarkoitus on saada aikaan muutos, joka kyetään näyttämään toteen. On huomioitavaa, että toimintatutkimuksen tuotos on kuitenkin aina vain tilapäinen, kunnes kehitetään taas uusi, paremmin toimiva ja aikaansa istuva käytäntö. (Heikkinen ym., 2023, s. 30; Kananen, 2014, ss. 11–19, 119, 139; Juuti & Puusa, 2020, s. 277)

Toimintatutkimusta on myös kritisoitu. On pohdittu, estääkö esiyymmärrys eli perehtyneisyys omaan työhön näkemästä asioita uudella tavalla. On myös kohdistettu kritiikkiä siihen, onko

tavallisten ihmisten harjoittama tutkimus aitoa tutkimusta. Toimintatutkimuksen kohdalla on toisinaan kritisoitu, ettei tieteellisyyden kriteerit täyty. Toimintatutkimuksen haasteena on myös relevantin tiedon saattaminen tieteen kentälle eikä pelkästään organisaation toimintatapojen muuttaminen. (Kananen, 2014, ss. 138–140; Juuti & Puusa, 2020, s. 281)

Toimintatutkimuksen piirteet tässä opinnäytetyössä tulevat esiin seuraavasti: opinnäytetyön lähtökohta eli organisaation toiminnan kehittäminen, opinnäytetyön toteutus eli itse toimijoiden osallistuminen tutkimukseen ja opinnäytetyön tavoite eli organisaation toiminnan muuttaminen parempaan suuntaan.

5.3.3 Lähestymistapana fenomenologia

”Samalla kun tutkija ymmärtää fenomenologisen menetelmän avulla jotain olennaista toisen ihmisen kokemusmaailmasta ja tutkittavasta ilmiöstä kokonaisuutena, jotain jää myös hämäräksi. Niin saa olla. Fenomenologin ei tarvitse esittää kaiken kirkasta näkijää.” (Lehtomaa, 2008, s. 192)

Tutkimuksen metodologialla tarkoitetaan yleistä lähestymistapaa tutkia tutkimusaihetta. Metodologia ohjaa tutkijaa, kuinka voidaan saada tietoa siitä aiheesta, jonka uskotaan olevan tiedettävissä. (Metsämuuronen, 2008, ss. 10–11)

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen ja tutkimuksellinen. Aineistona toimivassa kyselyssä keskitytään vastaajien kokemuksiin ja havaintoihin, jonka vuoksi fenomenologinen lähestymistapa soveltuu hyvin tähän opinnäytetyöhön. Tieteenfilosofisena suuntauksena fenomenologia painottaa tiedon tuottamista, jossa keskitytään ihmisen kokemuksiin ja havaintoihin. Merkittävänä pidetään kokemusten, elämysten, omakohtaisten aistimusten sekä subjektiivisuuden pohdintaa. Fenomenologisessa lähestymistavassa keskitytään ilmiöihin ja niiden tulkitsemiseen pohdiskelevalla tavalla. (Metsämuuronen, 2008, ss. 18–19; Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 39–41)

Fenomenologisen suuntauksen isänä pidetään Husserlia, joka jo vuonna 1936 kritisoi tieteitä siitä, että elämysmaailma on hylätty. Husserlin mukaan tieteet ovat saaneet alkunsa elämysten tarkastelusta, joten niiden merkitystä ei sovi unohtaa. (Metsämuuronen, 2008, s. 18). Husserlin mielestä kaikki tieto nojaa esiteoreettiseen kokemukseen, joka on peräisin elämysmaailmasta. Näin ollen elämysmaailma ja esiyymmärrys luovat pohjan kaikelle tietämiselle. Fenomenologisen lähestymistavan pyrkimys on tiedostuksen tieteellinen vakiinnuttaminen niin, että tiedostuksen syntyä voidaan tarkastella eri vaiheiden, ikään kuin

fenomenologisen metodin askeleiden avulla. Askeleiden määrä vaihtelee riippuen tutkijasta, mutta prosessin voidaan ajatella etenevän seuraavasti: kuvataan ilmiö, huomioidaan ilmiö ilmiönä itsenään, kuvataan mitä on saatu tietää, varmistetaan kuvaus ja tarkastellaan sen todenperäisyyttä, määritellään ilmiön oleellinen olemus. (Judén-Tupakka, 2007, ss. 62–67)

5.4 Tutkimuksen aineisto

Haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisista dokumenteista koottu tieto ovat yleisimpiä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä, joita voidaan käyttää niin yksinään kuin eri tavoin yhdistettynä tai rinnan. Tutkimusasetelma määrittelee, millaisten menetelmien käyttö on tutkimuksen kannalta perusteltua. Tiukasti strukturoitu tutkimusasetelma edellyttää kokeellisia menetelmiä ja strukturoituja kyselyjä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 83)

Tämän tutkimuksen aineistona toimivat Webropol -kyselyllä saadut vastaukset. Kysely on toteutettu aikavälillä 5.1.2024 – 16.2.2024 eli kyselyyn on ollut kuusi viikkoa aikaa vastata. Kysely on lähetetty sähköpostitse Keusoten lastensuojelun arviointityötä tekeville työntekijöille ja ennen kyselyn sulkeutumisesta työntekijöitä on sähköpostitse muistutettu kyselyyn vastaamisesta kolme kertaa. Keusoten lastensuojelun arviointityötä tekeviä työntekijöitä on yhteensä 29. Kyselyyn vastasi 11 työntekijää eli kyselyn vastausprosentti on noin 38 %.

5.4.1 Aineistonhankinta

Toimintatutkimukselle ei ole kehitetty omia tiedonkeruun tai tiedon analyysimenetelmiä. Toimintatutkimuksessa voikin siis käyttää esimerkiksi määrällisen tutkimuksen menetelmiä, kuten kyselyjä, niin kuin tässä opinnäytetyössä on käytetty. (Kananen, 2014, s. 27)

Opinnäytetyön tutkimusaineisto on kerätty Webropol-kyselyn avulla. Haastattelun sijaan kysely mahdollistaa vastaajien anonyymiuden ja isomman otannan. Opinnäytetyön alkuvaiheessa tarkoitus oli tehdä Google Forms -kysely. Hämeen ammattikorkeakoulu kuitenkin linjasi, että tietoturvasyistä kyselyt toteutetaan Webropolilla. Tästä syystä aineistonhallintasuunnitelmassa (Liite 1.) puhutaan virheellisesti Google Forms -kyselystä.

Webropolilla luodun kyselyn linkki lähetettiin kaikille Keusoten lastensuojelun arviointiyksiköiden työntekijöille, jotka toteuttavat tehtävässään perhetyötä. Kysely oli puolistrukturoitu jättäen tilaa myös avoimelle pohdinnalle ja ideoinnille. Kysely mahdollistaa

sen, että tutkimuksen tarkoituksen kannalta tulee kysyttävä merkityksellisiä kysymyksiä. Toisin sanoen jokaiselle kysymykselle löytyy perusteet tutkimuksen viitekehyksestä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 87).

Toteutetussa Webropol -kyselyssä oli 7 monivalintakysymystä ja kaksi avointa kysymystä. Kaksi monivalintakysymystä jatkui avoimella kysymyksellä, mikäli vastaaja vastasi tietyllä tavalla. Kyselyssä ei kerätty mitään henkilötietoja. Kyselyssä oli kuitenkin kaksi avointa kysymystä, joihin vastaavat olisivat saattaneet vastata henkilötiedoiksi luokiteltavaa tietoa. Tästä syystä tehtiin myös tietosuojailmoitus (Liite 2.), joka lähetettiin vastaajille tiedoksi. Opinnäytetyön nimi tarkentui tietosuojailmoituksen tekemisen jälkeen, joten tästä syystä tietosuojailmoituksessa mainitaan eri nimi opinnäytetyölle kuin tässä lopullisessa raportissa.

Sekä aineistohallintasuunnitelmassa (Liite 1.) että tietosuojailmoituksessa (Liite 2.) opinnäytetyön nimi on eri kuin tämän lopullisen raportin. Tämä johtuu siitä, että työn tilaajan pyynnöstä tutkimukseen otettiin vastaanotto- ja arviointiyksiköiden lisäksi yksi kuntoutus- ja arviointiyksikkö. Tämä ei kuitenkaan millään tavalla muutoin vaikuttanut aineistohallintasuunnitelmaan ja tietosuojailmoitukseen, kuin lopullisen opinnäytetyön nimen muuttumisena.

5.4.2 Kysely aineiston hankinnan menetelmänä

Haastatteluja ja kyselyjä käytetään, kun halutaan tietää mitä ihminen ajattelee ja miksi hän toimii niin kuin toimii. Kyselyssä tiedonantaja itse täyttää esimerkiksi hänelle annetun kyselylomakkeen, kun taas haastattelussa haastatteliija esittää suulliset kysymykset tiedonantajalle ja merkitsee vastaukset muistiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 85)

Toimintatutkimuksessa voidaan käyttää kvantitatiivisen tiedonkeruun menetelmistä kyselyä. Tässä opinnäytetyössä käytetyn Webropol -verkkokyselyn haasteena on usein alhainen vastausprosentti. Toisaalta vahvuuksiksi voidaan luetella pienet kustannukset ja nopeus. Aineistonkeruuvaiheessa suurenkaan aineiston hankkiminen laajalta alueelta ei juurikaan aiheuta kuluja. Verkkokyselyt myös vähentävät tutkijan työvaiheita, koska aineisto on ilman litterointia valmiiksi sähköisessä muodossa. Tutkijan tulee pohtia anonymiteetin etuja ja haittoja: Anonymiteetti voi toisinaan olla tutkimuksen kannalta tärkeää, mutta toisaalta anonymiteetin toteutuessa tutkija ei pysty kontrolloimaan, ketkä ovat jo vastanneet. (Kananen, 2014, ss. 102–103; Valli & Perkkilä, 2018, ss. 118–119)

Tässä opinnäytetyössä käytetyn kyselyn vastausprosentti oli 38 %, jota voidaan pitää riittävänä antamaan vastauksia opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Vehkalahden (2019, s. 44) mukaan tyypillinen kyselytutkimuksen vastausprosentti on alle 50 %.

Kyselylomakkeen luomisessa tutkijan tulee olla tarkka, sillä onnistunut kysely luo perustan tutkimuksen onnistumiselle. Sanamuotojen tulee olla yksiselitteisiä eikä kysymykset saa olla johdattelevia. Kyselyä luotaessa on myös hyvä pohtia kyselyn pituutta, jotta se ei esimerkiksi liiallisen pituuden vuoksi saa vastaajaa luopumaan vastaamisesta. Kyselyä ja kysymyksiä muotoillessa tutkijan tulee pitää mielessään tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelma. Tutkijan tulee pitää kirkkaana omassa mielessään, mihin kyselyllä haetaan vastausta. (Valli, 2018, ss. 92–95)

5.4.3 Aineiston analyysi

Analyysi on aineiston järjestämistä, tiivistämistä, käsittelyä tai muokkaamista. Aineistoa muokataan käyttäen erilaisia menetelmiä, kuten litterointi, koodaus, luokittelu tai teemoittelu. Aineistosta etsitään ratkaisua tutkimusongelmaan ja tutkimuskysymyksiin. (Kananen, 2014, ss. 105–109)

Tämän opinnäytetyön tutkimustulokset on analysoitu sisällönanalyysin avulla.

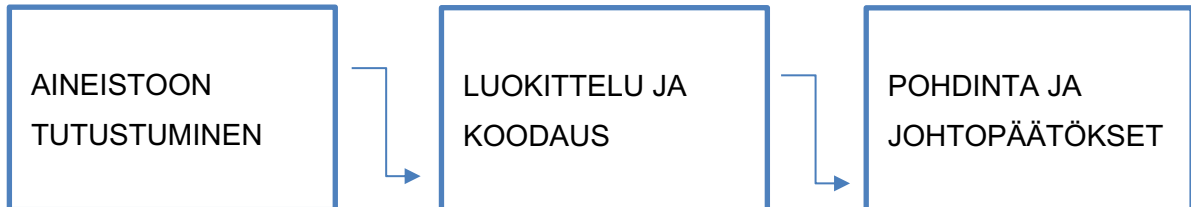
Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, joka soveltuu kaikenlaisten laadullisten tutkimusten analyysitavaksi. Sisällönanalyysi on paitsi yksittäinen metodi, myös väljä teoreettinen kehys. Sisällönanalyysissa tarkoitus on muodostaa tutkittavasta aiheesta tai ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Käytännössä sisällönanalyysissa tutkimuskysymykset ohjaavat, mikä aineistossa herättää tutkijan kiinnostuksen. Tutkija oman päättelykykynsä avulla poimii aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiinsä. Aineistosta esiin nousevat kiinnostuksen kohteet luokitellaan ja teemoitellaan sisällön aihepiirin perusteella. Sisällön analyysin tavoitteena on tuottaa sanallinen sekä selkeä kuvaus siitä, mitä aineisto tarkoittaa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 103–117; Kananen, 2014, ss. 111–112)

Laadullisessa tutkimuksessa analyysi kulkee mukana koko tutkimusprosessin ajan. Aineiston keruu ja analyysi vuorottevat ja analyysi on toimintaa, joka ohjaa tutkimusprosessia ja tiedonkeruuta. (Kananen, 2014, s. 21)

5.4.4 Aineiston analyysin vaiheet

Tämän opinnäytetyön aineiston analyysi on edennyt kolmivaiheisesti (Kuva 5.). Seuraavaksi avataan, mitä nämä vaiheet ovat käytännössä katsoen pitäneet sisällään.

Kuva 5. Aineiston analyysin vaiheet

Ensimmäinen vaihe oli aineistoon tutustuminen. Kun Webropol kysely sulkeutui, on sen avulla muodostettu vastauksista raportti. Raporttiin ja kyselyssä saatuihin vastauksiin on tutustuttu aluksi silmäillen ja sen jälkeen tarkemmin lukien. Seuraavaksi on siirrytty vaiheeseen luokittelu ja koodaus, joka käytännössä tarkoitti Webropol-raportin läpikäyntiä värikynien avulla. Raportti on koodattu värikynin sen mukaan, mitä tutkimuskysymystä mikäkin vastaus avaa. Kolmas ja viimeinen vaihe oli pohdinta ja johtopäätökset. Tässä vaiheessa on nivottu yhteen Webropol-kyselyssä saatuja tutkimustuloksia ja tietopohjana käytettyjä aineistoja sekä tiivistetty, kuinka tämä opinnäytetyö vastasi alussa asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

6 Opinnäytetyön luotettavuus, eettisyys ja kestävyys

Tämän opinnäytetyön teossa on toimittu ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisten suositusten mukaisesti (Arene, 2020) ja noudatettu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK, 2012) ohjeistusta ”Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa”. Opinnäytetyötä varten on tehty opinnäytetyösopimus, hankittu tutkimuslupa ja tehty aineistonhankintasuunnitelma (Liite 1.) sekä tietosuojailmoitus (Liite 2). Aineistoa on käsitelty tarkkuudella, joka tulee ilmi esimerkiksi asianmukaisin lähdeviittein ja tutkimustulosten selkokielellä esiin tuomisella. Opinnäytetyötä on luetettu pitkin tekoprosessia sen tilaajan edustajalla.

Tämän opinnäytetyön teossa on huomioitu kestävä kehitys taloudellisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta. Opinnäytetyön tarvetta on perusteltu taloudellisesta näkökulmasta tuoden esiin lastensuojelun laitoshoidon kustannukset. Sosiaalinen näkökulma on aina vahvana

läsnä puhuttaessa lastensuojelusta ja perheiden hyvinvoinnista. Tämä opinnäytetyö tutkii Perhearviointimenetelmää työkaluna, joka hyödyttää lastensuojelun arviointityötä tekeviä ammattilaisia. On kuitenkin ymmärrettävä, kuten tässäkin opinnäytetyössä tuodaan esiin, että lastensuojelun käytössä olevien työkalujen tehokas ja asianmukainen käyttö lisää perheiden hyvinvointia mahdollistamalla oikea-aikaisen ja oikeanlaisen tuen tarjoamisen. Näin ollen tässä opinnäytetyössä sosiaalinen näkökulma on merkittävä.

Luotettavuutta käsitellään usein termein validiteetti eli pätevyys, joka tarkoittaa, että tutkimuksessa on tutkittu mitä on luvattu ja reliabiliteetti eli pysyvyys, joka tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. Validiteetti ja reliabiliteetti soveltuvat kuitenkin paremmin määrällisen kuin laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida esimerkiksi pohtimalla seuraavia teemoja: tutkimuksen kohde ja tarkoitus, oma sitoumus tutkijana, aineiston keruu, tutkimuksen tiedonantajat, tutkimuksen analyysi, tutkimuksen kesto ja tutkimuksen raportointi. (Tuomi & Sarajarvi, 2018, ss. 160–164; Kananen, 2014, s. 126)

Koska toimintatutkimuksen perimmäinen tarkoitus on muuttaa sosiaalisia käytänteitä niin, että ihmiset ryhtyisivät itse toimimaan toisin olojensa parantumiseksi, perinteiset tutkimuksen arviointimenetelmät eivät täysin sovi toimintatutkimuksen arviointimenetelmiksi. Toimintatutkimuksen validointi- eli vahvistamisperiaatteiksi sopivat paremmin periaatteet, joiden mukaan tätä opinnäytetyötä arvioidaan seuraavissa kappaleissa. (Heikkinen & Huttunen, 2023, ss. 217–223)

6.1 Historiallisen jatkuvuuden periaate

Onnistuneessa toimintatutkimuksessa historiallisen jatkuvuuden periaate tarkoittaa sitä, että toimintatutkimus näkee käytännöt historiallisesti kehittyneinä ja osana laajaa toimintajärjestelmien kokonaisuutta. Epäonnistunut toimintatutkimus jättäisi esimerkiksi aikaisemmat tutkimukset huomiotta. Koska toiminnan kehittäminen ei ala historiallisessa tyhjiössä eikä toiminnan kehittyminen pääty toimintatutkimuksen valmistumiseen, on tutkijan tärkeä hahmottaa oman toiminnan ja ajattelutavan suhde aikaisempiin käytänteisiin ja vallitsevaan tilanteeseen. (Heikkinen & Huttunen, 2023, s. 223, 232, 258).

Tässä opinnäytetyössä tutkittava Perhearviointimenetelmä ymmärretään osana koko Keusoten lastensuojelua ohjaavaa systeemistä työtettä ja vielä suuremmassa mittakaavassa osana koko Keusoten strategian toteuttamista. Tässä opinnäytetyössä on pyritty löytämään aikaisempia tutkimuksia, vaikka niitä ei suoranaisesti

Perhearviointimenetelmän käytöstä ole. Opinnäytetyössä on kuitenkin esitetty aikaisempia tutkimuksia tukemaan teoriapohjaa, jolla on pystytty perustelemaan perhetyön merkitystä työkaluna.

Tämän opinnäytetyön lähteitä valittaessa on käytetty Tuomen & Sarajärven (2018, s. 149, 183) sekä Kanasen (2014, s. 99) ohjeistusta tutkimuksen lähteiden valintaan. Tutkijan tulee pohtia tarkkaan, millaisia lähteitä hän työssään käyttää. Tutkimuksessa käytettyjen lähteiden tulee olla korkeatasoisia ja alkuperäisiä. Kirjallisuuden tulisi olla mahdollisimman tuoretta, poikkeuksena alan klassikot. Tutkijan tulee itse tietää mitä tekee ja mitä tutkii. Kirjallisuuteen perehtyminen auttaa tutkijaa myös niin sanotun esiyymmärryksen kasvattamisessa. Kirjallisuuteen paneutuminen auttaa tutkijaa ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä syvemmin ja useammasta näkökulmasta. Näin ollen kattava kirjallisuuteen tutustuminen, jota voidaan jossain määrin arvioida tutkimuksen lähdeluettelon avulla, toimii tutkimuksen luotettavuuden lisääjänä.

6.2 Reflektiivisyys ja dialektisuus

Reflektiivisyydellä tarkoitetaan niin omien kuin toisten kokemusten havainnointia, tunnistamista ja suhtautumista niihin. Dialektisuus taasen on taitoa keskustella argumentoiden syvemmän ymmärryksen saavuttamiseksi. (Heikkinen & Huttunen, 2023, s. 223–258)

Onnistuneessa toimintatutkimuksessa huomioidaan aikaisempien elämäkokemusten merkitys tutkijan ajatteluun ja tulkintoihin, kun taas epäonnistuneessa toimintatutkimuksessa tutkijan position merkitystä ei ymmärretä. Vanhan käytännön reflektointi on uuden toiminnan kehittämisen edellytys. Tutkija ei ole tutkittavaa aihetta tarkasteleva objektiivinen olento, vaan omia tulkintoja omasta näkökulmastaan tekevä ihminen. Tutkijalla on kykyä ymmärtää tutkimuskohdettaan aikaisemman elämäkokemuksen avulla ja tämä määrittelee sitä, millaiset aiheet tutkimuksen kohteeksi nousevat. (Heikkinen & Huttunen, 2023, s. 223, 237, 258)

Tässä opinnäytetyössä tutkija on osa työryhmää, jonka työkalua eli Perhearviointimenetelmää pyritään kehittämään. Koko opinnäytetyö on saanut alkunsa tutkijan omasta havainnosta, että käytössä olevaa Perhearviointimenetelmää ei käytetä niin tehokkaasti, kuin se antaisi mahdollisuuksia. Tämän opinnäytetyön tutkija on siis varsin tietoinen omasta positiostaan. Kun tutkija on tietoinen omasta positiostaan, hän kykenee

jatkuvasti reflektoimaan omaa toimintaansa: Ohjaanko tutkimusta johonkin suuntaan omien ennakko-oletusteni, kokemukseni tai esiyemmärryksen pohjalta?

Tämän tutkimuksen aineistona toimivista Webropol-vastauksista ei tule esiin, kuka on kyselyyn vastaaja. Vastaajina on työntekijöitä neljästä yksiköstä ja opinnäytetyön tekijä itse toimii näistä vain yhdessä. Opinnäytetyön tekijälle eivät siis ole tuttuja kolmen yksikön työntekijät, jotka ovat kyselyssä vastaajina. Näin ollen vastaajan positio ei vaikuta tämän opinnäytetyön luotettavuuteen heikentävällä tavalla.

Onnistuneen toimintatutkimuksen dialektisuus ilmenee moniäänisenä tulkintana erilaiset näkökulmat huomioon ottaen, kun epäonnistunut toimintatutkimus sen sijaan on tutkijan monologista kaikkietävää tulosten esittämistä. Tutkimusraportissa voidaan moniäänisyyttä korostaa esimerkiksi autenttisilla lainauksilla, kuten tässäkin opinnäytetyössä on tehty. (Heikkinen & Huttunen, 2023, s. 223, 241, 258)

Tässä opinnäytetyössä dialektisuus toteutuu, koska pääpaino on nimenomaan työyhteisön kokemuksilla ja ideoilla. Tutkijalla on suhde tutkittavaan aiheeseen ja se tuodaan esiin, mutta varsinaiset tutkimustulokset syntyvät työyhteisön kokemusten pohjalta.

6.3 Toimivuus ja havahduttavuus

Onnistunut toimintatutkimus tuottaa käytännön tietoa ja hyötyä eikä jätä lukijaansa kylmäksi. Epäonnistunut toimintatutkimus sen sijaan ei tuota käytännön hyötyä ja on lukijan näkökulmasta tylsä. Havahtumista voidaan kuvata niin, että tavanomainen ja tuttu alkaa näyttämään uudelta ja erilaiselta. (Heikkinen & Huttunen, 2023, s. 223, 247, 258)

Toimintatutkimusta arvioitaessa on eettisesti valvettua tarkastella, mitä muutosta on konkreettisesti saatu aikaan. Tutkijan on kyettävä arvioimaan, heikentääkö saavutettu hyvä muutos jonkin toisen jäsenen asemaa. Toimintatutkimuksessa on pyritty kehittämään jotain työyhteisön tarpeista nousevaa epäkohtaa, joten tutkimusta arvioitaessa on tärkeää keskittää huomio siihen, onko juuri tähän epäkohtaan pystytty löytämään ratkaisuja. Koska toimintatutkimuksen tarkoitusperät ovat hyvin käytännönläheiset, on merkittävää arvioida, kuinka hyvin hyvät käytännöt on saatu leviämään yhteisössä. (Heikkinen ym., 2023, s. 33; Kaukko & Kiilakoski, 2023, s. 156)

Tämä opinnäytetyö pohjautuu työryhmän kokemuksiin tuottaen tietoa käytössä olevan työkalun eli Perhearviointimenetelmän toimivuudesta. Näin ollen se tuottaa käytännön tietoa,

jota toiminnan kehittämiseksi pystytään hyödyntämään. Perhearviointimenetelmä on ollut Keusoten lastensuojelussa käytössä jo vuosia, mutta tämän opinnäytetyön avulla sen haasteet, hyödyt ja mahdollisuudet tuodaan näkyväksi, Heikkisen & Huttusen (2023, s. 247) termein havahdutetaan työyhteisö.

Tutkijan tulee huolehtia, että tutkimussuunnitelma on laadukas, tutkimusasetelma on sopiva ja raportointi on tehty tarkkuudella (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 149, 183; Kananen, 2014, s. 99). Toimintatutkimuksesta tuotetun raportin tulee olla mielekästä ja ymmärrettävää luettavaa sen yhteisön näkökulmasta, jonka tarpeita tutkimuksella on pyritty kehittämään. (Heikkinen & Huttunen, 2023, s. 221; Kaukko ym., 2023, s. 268) Tässä opinnäytetyössä raportin laadinnassa on peruseriaatteena käytetty Tuomen & Sarajärven (2018, s. 181) ohjeistusta laadukkaasti tutkimusraportin luomiseksi. Jotta lukija voi arvioida tutkimuksen luotettavuutta, tutkimusraportissa tulee olla tarkasti kuvattuna, kuinka tutkittavat on valittu, miten aineisto on kerätty ja miten aineisto on analysoitu. Tutkimusraportista tulee selvästi tulla ilmi, kuinka tutkimus on edennyt ja kuinka tutkija on päässyt esittämiinsä tuloksiin.

6.4 Adekvaattisuus

Adekvaattisuus tarkoittaa sopivuutta, vastaavuutta ja soveltuvuutta. Käytännössä adekvaattisuus tarkoittaa sitä, että onnistunut toimintatutkimus puhuu samaa kieltä käytännön toimijoiden kanssa, kun taas epäonnistunut toimintatutkimus syöllistyy jargonismiin eikä kykene ymmärrettävään viestintään käytännön toimijoiden kanssa. Toimintatutkija liikkuu tieteellisen puhutavan ja arkipuheen välitilassa, koska kokemusläheisen otteen mukaan tutkijan tulee olla kuitenkin tutkijasuuntautunut. (Heikkinen & Huttunen, 2023, s. 223, 256, 258).

Tässä tutkimuksessa adekvaattisuus on varmistettu sillä, että kyselyyn vastaajille on annettu selkokielineen info, miksi kysely toteutetaan ja mitä sillä tavoitellaan. On tärkeää, että haastateltavat ja kyselyyn vastaajat tietävät, mitä aihetta kysely tai haastattelu koskee (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 86). Sekä kyselyssä että tässä opinnäytetyössä käytetään sosiaalialalla yleisesti tunnettuja sekä käytössä olevia termejä ja vieraamat käsitteet avataan.

7 Tutkimustulokset

Tässä opinnäytetyössä on etsitty Webropol-kyselyn avulla vastauksia kolmeen tutkimuskysymykseen, jotka olivat

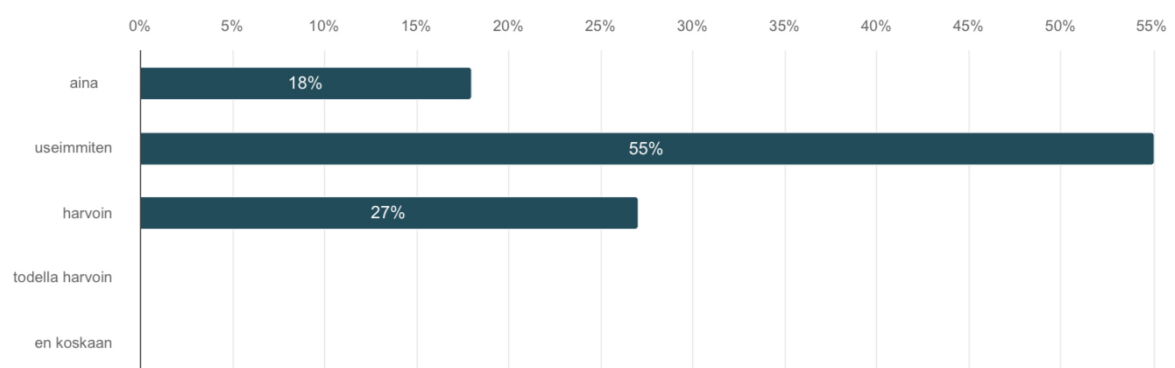
- Millaiseksi Perhearviointimenetelmän käyttö koetaan?
- Miten Perhearviointimenetelmän käyttö tukee arviointityötä?
- Miten Perhearviointimenetelmän saisi laajemmin yksiköiden käyttöön?

Seuraavissa kappaleissa esitellään Webropol-kyselyllä saatuja tutkimustuloksia. Havainnollistaviksi kuviksi on otettu Webropol-raportista kuvakaappauksia kunkin kysymyksen kohdalle.

7.1 Perhearviointimenetelmän käyttö ja kokemukset

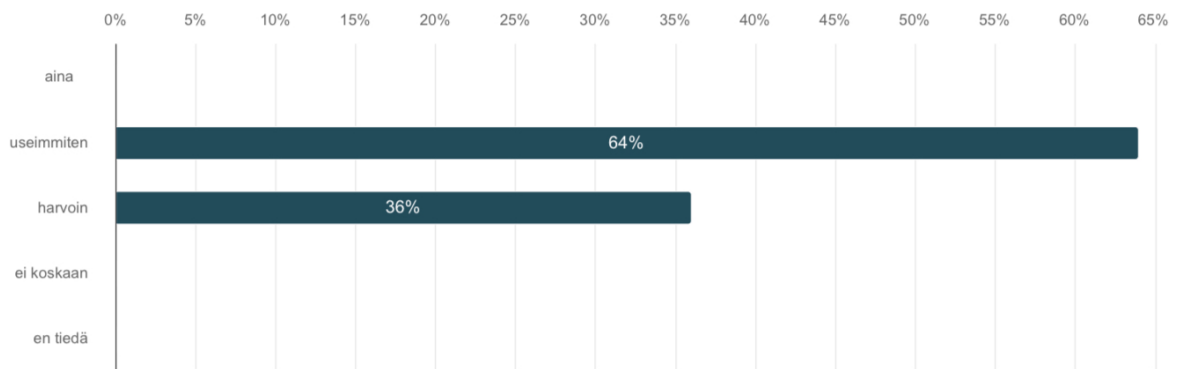
Perhearviointimenetelmän käytön kokemuksia on tutkittu tässä opinnäytetyössä kysymyksillä *”Käytätkö perhetapaamisissa Perhearviointimenetelmää?”*, *”Käyttävätkö yksikkösi työntekijät perhetapaamisissa Perhearviointimenetelmää?”*, *”Millaiseksi kuvailisit Perhearviointimenetelmän käyttöä?”* ja *”Koetko saaneesi riittävästi tukea ja koulutusta Perhearviointimenetelmän käyttöön?”*

7.1.1 Perhearviointimenetelmän käyttö

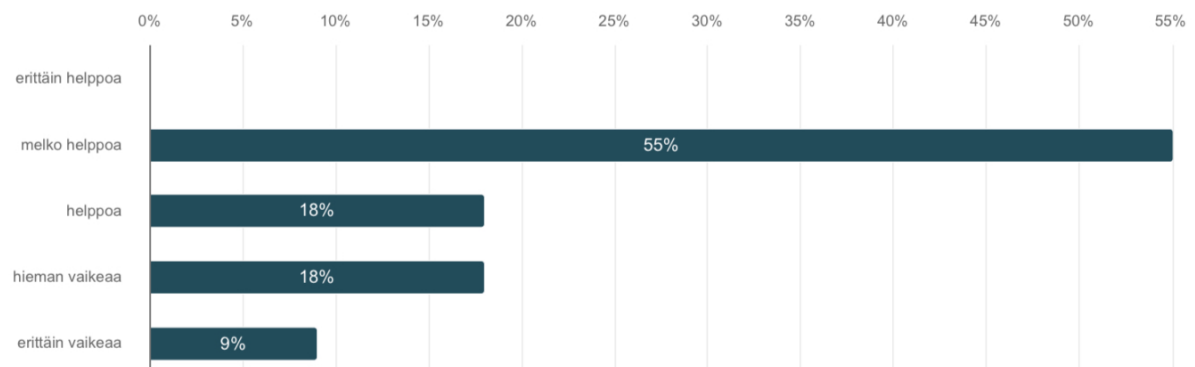
Vastaajista 18 % kertoi käyttävänsä Perhearviointimenetelmää aina perhetapaamisissa ja 55 % useimmiten. 27 % vastasi käyttävänsä Perhearviointimenetelmää perhetapaamisissa harvoin.

7.1.2 Perhearviointimenetelmän käyttö työryhmässä

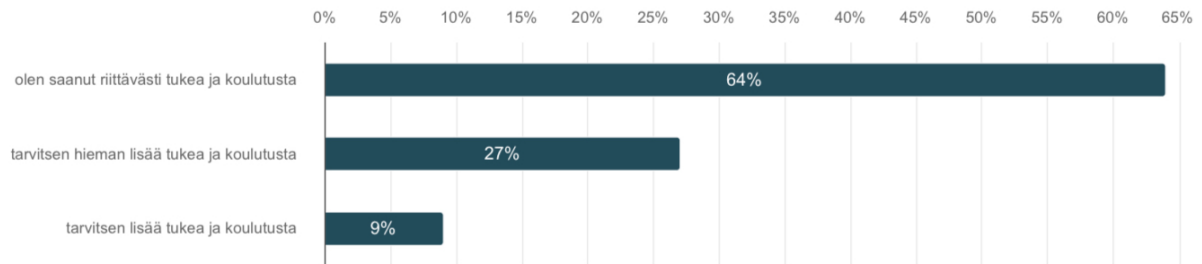
Vastaajista 64 % oli sitä mieltä, että oman yksikön työntekijät käyttävät perhetapaamisissa Perhearviointimenetelmää useimmiten. 36 % vastaajista oli sitä mieltä, että Perhearviointimenetelmä on työntekijöiden käytössä harvoin.

7.1.3 Perhearviointimenetelmän käytön kokemukset

Vastaajista 55 % piti Perhearviointimenetelmän käyttöä melko helppona ja 18 % helppona. Vastaajista 18 % piti Perhearviointimenetelmän käyttöä hieman vaikeana ja 9 % erittäin vaikeana.

7.1.4 Perhearviointimenetelmän käytön tuki ja koulutus

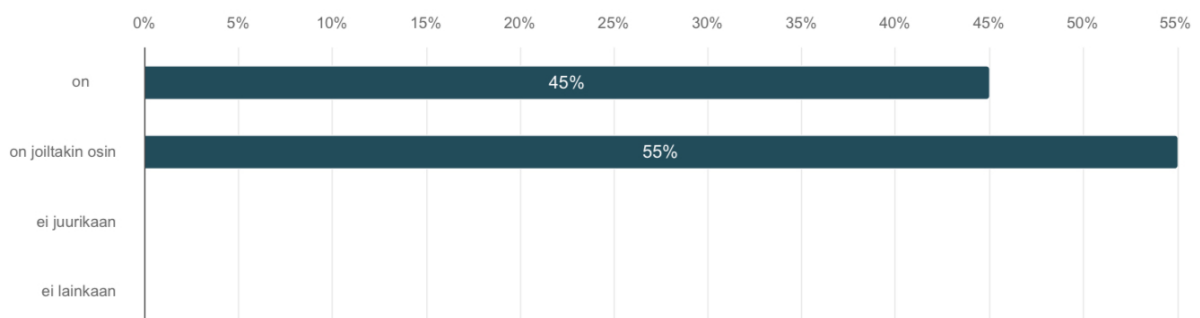

Vastaajista 64 % koki saaneensa riittävästi tukea ja koulutusta Perhearviointimenetelmän käyttöön. 27 % koki tarvitsevansa hieman lisää tukea ja koulutusta. 9 % koki tarvitsevansa lisää tukea ja koulutusta.

7.2 Perhearviointimenetelmän merkitys ja toimivuus arviointityössä

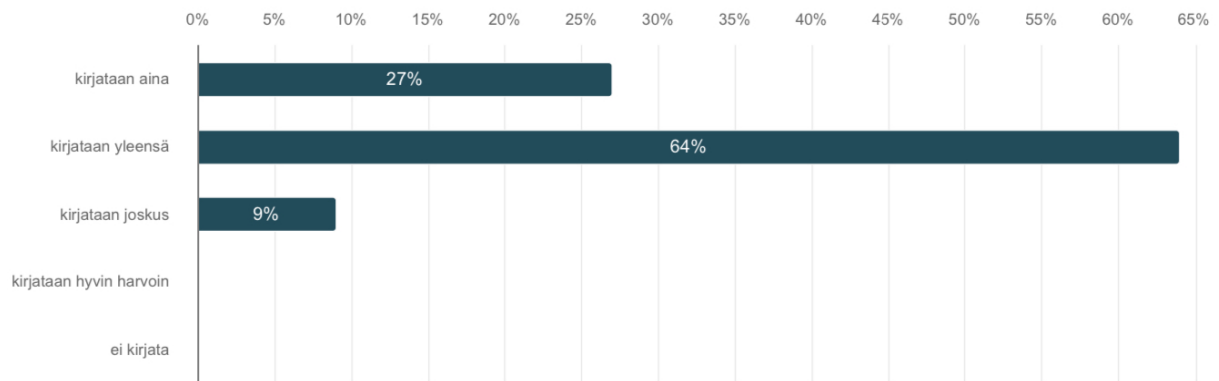
Perhearviointimenetelmän käytön merkitystä arviointityölle on tutkittu tässä opinnäytetyössä kysymyksillä ”Onko Perhearviointimenetelmä toimiva työkalu arvioinnin näkökulmasta?”, ”Kirjataanko yksikössänne Perhearviointimenetelmästä saatu tieto selkeästi?” ja ”Koetko, että Perhearviointimenetelmästä saatu tieto siirtyy yksiköstänne eteenpäin esimerkiksi lapsen jatkosijoituspaikkaan?”

7.2.1 Perhearviointimenetelmän soveltuvuus arviointityöhön

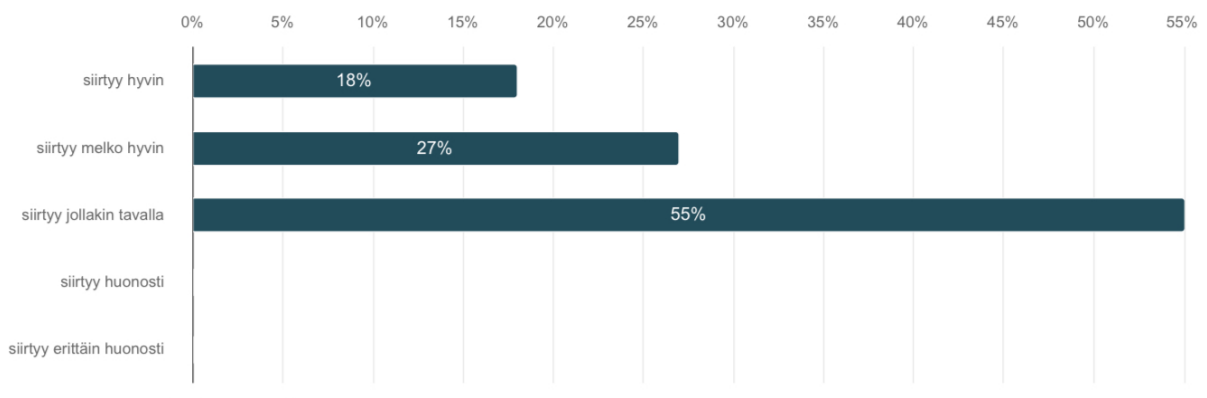
45 % vastaajista piti Perhearviointimenetelmää toimivana työkaluna arvioinnin näkökulmasta. 55 % vastaajista piti Perhearviointimenetelmää joiltakin osin toimivana työkaluna arvioinnin näkökulmasta.

7.2.2 Perhearviointimenetelmän kirjaaminen

Vastaajista 27 % oli sitä mieltä, että Perhearviointimenetelmästä saatu tieto kirjataan aina selkeästi. 64 % vastaajista koki, että tieto kirjataan yleensä. 9 % vastaajista koki, että tieto kirjataan joskus.

7.2.3 Perhearviointimenetelmällä saadun tiedon siirtyminen

18 % vastaajista koki, että Perhearviointimenetelmällä saatu tieto siirtyy hyvin yksiköstä eteenpäin lapsen tulevaan jatkosijoituspaikkaan. 27 % koki tiedon siirtyvän melko hyvin ja 55 % koki tiedon siirtyvän jollakin tavalla.

7.3 Perhearviointimenetelmän käytön kehittäminen ja hyödyntäminen

Perhearviointimenetelmän laajempaa käyttöönottoa on tutkittu tässä opinnäytetyössä kysymyksellä ”*Millaiset asiat lisäisivät Perhearviointimenetelmän käyttöä yksikössä?*” sekä avoimilla vastausvaihtoehdoilla strukturoitujen kysymysten yhteydessä.

Avoimissa vastauksissa ehdotettiin Perhearviointimenetelmän selkeämpää käyttöönottoa jo heti lapsen sijoituksen alkuvaiheessa. Toivottiin myös parempaa koulutusta ja mahdollisuutta saada aina työpari perhetapaamiseen. Nostettiin esiin myös esihenkilön tehtävä valvoa menetelmän käyttämistä. Toivottiin tiiviimpää versiota Perhearviointimenetelmästä, joka soveltuisi paremmin arviointityöhön.

8 Johtopäätökset

Vastausten perusteella Perhearviointimenetelmä on yksiköiden työntekijöiden käytössä melko hyvin, mutta sen johdonmukainen käyttöön ottaminen jokaisen työntekijän kohdalla kaipaa vielä työstöä. Perhearviointimenetelmän käytöstä tulisi keskustella yksiköissä avoimemmin, jotta Perhearviointimenetelmän käyttäminen ei jää yksittäisen työntekijän valinnaksi vaan on yksikön yhteinen toimintatapa. Esihenkilötasolla on hyvä tarkentaa ja myös seurata Perhearviointimenetelmän käyttöä. Toisaalta vastauksissa korostettiin myös työntekijän omaa vastuuta ottaa Perhearviointimenetelmä käyttöön. Vastauksissa tuotiin esiin, että Perhearviointimenetelmän käytöstä olisi hyvä keskustella jo lapsen sijoituksen alkuvaiheessa, kuten esimerkiksi tuloneuvottelussa.

Perhearviointimenetelmä koettiin kiistatta hyvänä arvioinnin työkaluna. Kuitenkin vastauksissa tuli esiin, että Perhearviointimenetelmän käytön kirjaamisesta ei ole yksiköissä yhtenäisiä käytänteitä ja tieto lapsen seuraavaan sijaishuoltopaikkaan siirtyy vaihtelevasti. Tästä voidaan päätellä, että kirjaamiskäytänteissä ja esimerkiksi sijoituksen loppuyhteenvedon rakenteessa on paljon kehitettävää, jotta arviointivaiheessa saatu tieto perheestä ei jää arvioivaan yksikköön vaan siirtyy lapsen ja perheen mukana.

Valtaosa työntekijöistä koki Perhearviointimenetelmän käytön melko helppona tai helppona, mutta toisaalta lähes kolmasosa koki sen käytön hieman vaikeana tai erittäin vaikeana. Perhearviointimenetelmän käytön kokemusta tutkivassa kysymyksessä oli vastauksissa eniten hajontaa. Uskallan vetää johtopäätöksen, että Perhearviointimenetelmän vaikeaksi kokevat työntekijät eivät myöskään käytä menetelmää säännöllisesti perhetapaamisissa. Todennäköisesti sama kolmasosa, joka kokee menetelmän vaikeakäyttöiseksi, koki myös koulutuksen riittämättömänä Perhearviointimenetelmän käyttöön ottamiseksi.

Perhearviointimenetelmä koettiin arviointityön näkökulmasta liian laajaksi ja paljon toivottiin tiivistetypää versiota, joka soveltuisi paremmin nopeampaiseen arviointityöhön.

Perhearviointimenetelmän struktuuri sai toisaalta palautetta, että se ohjaa tapaamisten

kulkua liikaa, mutta toisaalta sen koettiin myös antavan kaivattua rakennetta perhetapaamisiin ja helpottavan tapaamisten käynnistämistä.

Seuraavissa kappaleissa esitellään tarkemmin kyselyn tuloksia suhteessa tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen toimivuuden ja havahduttavuuden lisäämiseksi on käytetty vastaajien suoria lainauksia.

8.1 Perhearviointimenetelmän käyttö ja kokemukset

Vastaajista 73 % vastasi käyttävänsä Perhearviointimenetelmää aina tai useimmiten, joten voidaan päätellä Perhearviointimenetelmän olevan melko hyvin työntekijöiden käytössä. Toisaalta voidaan kuitenkin sanoa, että Perhearviointimenetelmä ei ole johdonmukaisesti kaikkien työntekijöiden käytössä. Vastausten perusteella voidaan sanoa, että avoimesti ei ole tiedossa, mitä työmenetelmiä kukakin yksikön työntekijä käyttää ja menetelmän käyttäminen tai käyttämättä jättäminen on pitkälti työntekijän oma valinta. Vastauksista voi myös päätellä, että esihenkilötasolla ei seurata riittävästi, käyttävätkö työntekijät menetelmiä, joihin he ovat saaneet koulutusta.

”Minulle on jäänyt mielikuva, että harvoin on muilla käytössä. En tiedä miksi. Mielikuvani voi olla vinoutunut.”

”Perhearviointimenetelmän käyttö on työntekijäriippuvaista.”

”Olettamus on, että kaikki käyttävät. Kaikilla työntekijöillä on oma tyylinsä soveltaa menetelmää. Sen käyttöä ei kuitenkaan seurata asianmukaisesti esimiestasolta.”

”Osa käyttää, osa ei. Vaikea vastata muiden puolesta.”

”En osaa tarkkaan sanoa, kuinka paljon kollegani käyttävät menetelmää.”

”Joka tapaamisella ei ole tarpeen käyttää välttämättä eikä kaikkien perheiden kohdalla juurikaan. Muuten pyrkimys käyttää edes osittain menetelmän osioita perheiden kanssa.”

”Käytän joskus menetelmää.”

Vastaajista 73 % vastasi pitävänsä Perhearviointimenetelmän käyttöä melko helppona tai helppona, kun taas 27 % piti käyttöä hieman vaikeana tai erittäin vaikeana. Avoimissa vastauksissa toistui sana ”kankea”, jollaiseksi menetelmä koettiin.

”Se toimii selkeänä työvälineenä ja ohjaa tapaamisten kulkua. Menetelmä lisää arviointityöskentelyn yhtenäisyyttä eri yksiköiden ja myös ohjaajien välillä.”

”Ei ole vakiintunut käyttöön. Tuntuu, että keskustelu etenee omalla painollaan paremmin.”

”Usein perhetapaamisilla pyritään avoimeen keskusteluun perheen kanssa, menetelmä on jollain tavalla kankean oloinen.”

”Osan kanssa tulee käytettyä automaattisesti ja menetelmän käyttäminen on luontevaa.”

”Näkisin, että kysymykset hyviä ja antaa työkaluja, jos tuntuu ettei tiedä mistä lähtee liikkeelle.”

8.2 Perhearviointimenetelmän merkitys ja toimivuus arviointityössä

Tutkimuksen perusteella voidaan kiistatta todeta, että Keusoten lastensuojelun laitoshoidon arviointityötä tekevissä yksiköissä Perhearviointimenetelmää pidetään toimivana työkaluna arvioinnin näkökulmasta. Vastaajista 100 % oli sitä mieltä, että Perhearviointimenetelmä on tai on joiltakin osin toimiva työkalu arvioinnin näkökulmasta. Vastauksissa toistui kokemus, että Perhearviointimenetelmä tuo perhetapaamisiin rakennetta. Perhearviointimenetelmä koetaan kuitenkin melko laajaksi ja liian strukturoiduksi.

”Menetelmä ei ole mielestäni paras mahdollinen arviointi- ja vastaanottoyksikköön. Kirja on mielestäni kankea eikä kovin luonteva, kysymykset eivät ole luontevia. Koulutuksestakaan ei kauheasti jäänyt käteen. Mielestäni arviointi- ja vastaanottoyksikköön saisi kehitettyä paremmankin runkopohjan perhetapaamisiin. Lisäksi menetelmä on paljon laajempi kokonaisuus, kuin mitä vastaanottoyksikössä on tapaamisia. Lisäksi perhetapaamisissa on tarpeen käydä läpi aihealueita, jotka nousee tavoitteista ja tarpeista, aina ne ei ihan mene yksiin menetelmän kysymysten kanssa.”

”Menetelmä on liian iso ja laaja, joka on tarkoitettu terapeuteille.”

”Menetelmän käytön ansiosta perhetapaamiset ovat nykyisin aiempaa strukturoidumpia ja työparinkin vaihduttua tapaamisissa on helpompi edetä. Koen, että menetelmän käyttö korostaa perheen vahvuuksia ja voimavaroja, ja juuri pienten myönteisten asioiden esiin nostaminen on erityisen tärkeää. Vastaanotto- ja arviointiyksikön työskentelyssä jaksot voivat olla lyhyitä, perheiden tilanteet akuutteja. Perhetapaamisissa voidaan tällöin käsitellä akuutteja tilanteita ja niiden herättämiä tunteita.”

”Näkisin perhearviointimenetelmän hyvänä menetelmänä pidempiaikaisissa sijoituksissa.”

”Asiakkaiden tilanteet elävät paljon ja tiukka menetelmän noudattaminen alkaa helposti tuntua asiakkaat sivuuttavalta tavalta toimia. Niin siinäkin tapauksessa, että tällaista rakennetta juuri tarvittaisiin asioiden eteenpäin saamiseksi.”

Perhearviointimenetelmällä saadun tiedon kirjaamisessa on kehitettävää. Vain 27 % vastaajista koki, että Perhearviointimenetelmän käytöstä saatu tieto kirjataan aina selkeästi. 64 % vastaajista oli sitä mieltä, että tieto kirjataan yleensä ja 9 % vastaajista koki, että tieto kirjataan joskus. Selkeää vastausta tutkimuksen perusteella ei tullut siihen, miksi saatua tietoa ei aina kirjata selkeästi.

”Lisäresurssit työvoimaan. Aina työpari perhetapaamisella, kirjaaminen helpottuu keskustelun ohella.”

Perhearviointimenetelmällä saatu tieto koettiin siirtyvän lapsen jatkosijoituspaikkaan. Tiedon siirrossa on kuitenkin kehittämisen ja yhtenäistämisen varaa, koska vain 45 % koki tiedon siirtyvän yksiköstä eteenpäin lapsen jatkosijoituspaikkaan hyvin tai melko hyvin. 55 % vastaajista koki tiedon siirtyvän jollakin tavalla.

8.3 Perhearviointimenetelmän käytön kehittäminen ja hyödyntäminen

Perhearviointimenetelmän käytöstä ei ole yksiköissä selkeästi sovittu. Vastausten perusteella työntekijät toivovat tiimissä enemmän keskustelua Perhearviointimenetelmän käytöstä ja yhteistä sopimista, kuinka sitä käytetään juuri omassa yksikössä. Toiveissa oli myös

esimiestason seuranta Perhearviointimenetelmän käytöstä. Toisaalta esiin nostettiin myös työntekijän oma vastuu Perhearviointimenetelmän käytöstä.

”Selkeät ohjeistukset raportointiin ja jatkotyöskentelyyn.”

”Yhteiset pohdinnat tiimin kesken menetelmän käytöstä.”

”Asiasta keskustelu ja käyttöön kannustaminen. Hyvät ja onnistuneet käyttökokemukset.”

”Menetelmän käytön valvonta tehokkaammin esimiestasolta ja vaatimus sen käytöstä, jotta arviointi on linjassa teorian kanssa ja tuo laatua.”

”Se täytyisi vaan ottaa aktiivisesti osaksi työskentelyä ja pitää mielessä miten sitä käytetään.”

Vastauksissa annettiin jonkin verran palautetta Perhearviointimenetelmä-koulutuksesta, jonka ei koettu antavan riittäviä valmiuksia menetelmän käyttöön. Tuotiin myös esiin, että kaikilla ei ole Perhearviointimenetelmän käyttöön koulutusta lainkaan.

”Parempi koulutus. Koulutus oli pitkäväteinen ja ei antanut kattavaa tietoa menetelmän käytöstä käytännössä. Mielestäni koulutuksessa olisi hyvin voinut olla harjoituksia, jotka tukisivat menetelmän käyttöä.”

”Koulutuksestakaan ei kauheasti jäänyt käteen.”

”Kaikilla ei ole perhearviointimenetelmän käyttöön koulutusta.”

Vastauksissa tuli esiin toive Perhearviointimenetelmän tiivistetystä versiosta, jonka koettiin soveltuvan paremmin arviointityöhön.

”Toivoisin arviointimenetelmän olevan tiivistetympi. Vaikea lähteä liikkeelle, kun työskentely on usein lyhytaikaista ja nopeatempoista. Itse olen valinnut menetelmästä ne itselle luontaisemmat kysymykset käyttöön.”

”Tiivistetty versio, jossa olisi huomioitu esim. se, että arviointijakson aikana perhetapaamisia voi olla vain yksi.”

”Laitosten näkökulmasta sen (Perhearviointimenetelmän) käytön supistaminen ja soveltaminen oikean mittaiseksi on suotava. Ja myös yksilöllisyyttä paremmin huomioon otettavaksi eri asiakkaiden kanssa.”

Avoimissa vastauksissa toivottiin Perhearviointimenetelmän selkeämpää käyttöön ottamista heti lapsen sijoituksen alkuvaiheessa.

”Tuloneuvottelussa jo kerrottaisiin, että perheiden kanssa työskentelymenetelmänä käytetään Perhearviointimenetelmää. Otettaisiin menetelmä rohkeasti käyttöön jo ensimmäisessä tapaamisessa.”

”Työskentelytavoitteiden kytkeminen perhearviointiin tuloneuvottelussa.”

9 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tehtävänä oli kartoittaa ja kehittää Perhearviointimenetelmän käyttöä. Tulokset saatua ja avattuani jäin kuitenkin pohtimaan, olisiko tutkimukset tulokset olleet samanlaiset riippumatta siitä, minkä menetelmän käyttöä tässä opinnäytetyössä olisi tutkittu. Onko siis kyse niinkään jonkin tietyn menetelmän jalkauttamisesta vai ylipäänsä käytyjen koulutusten jalkauttamisesta?

Osaaminen niin työntekijän kuin työnantajan näkökulmasta nousi tässä tutkimuksessa keskiöön. Millä tavoin kukin työntekijä käyttää osaamistaan? Millä tavoin työnantaja johtaa osaamista? Osaaminen koostuu tiedoista, taidoista ja asenteesta. Ulospäin osaaminen näyttäytyy tarkoituksenmukaisena toimintana. Osaamista voidaan tarkastella yksittäisen työntekijän, tiimin tai koko organisaation näkökulmasta ja esimiehen tehtävä on huomioida ja yhdistää nämä kaikki näkökulmat. (Kupias ym., 2014, s. 50) Osaaminen voidaan ymmärtää myös aktiivisena toimintana, johon olennaisena osana tietojen ja taitojen lisäksi kuuluu tekeminen (Tuomi & Sumkin, 2012, s. 26). Käyttöön voidaan valjastaa vain osaaminen, joka on tiedossa (Kupias ym., 2014, s. 51).

Jokainen Keusoten lastensuojelun laitoshoidon arviointityötä tekevä työntekijä saa Perhearviointimenetelmän käyttöön kolmen päivän koulutuksen, joka mielestäni on työnantajalta melko suuri panostus. Jokaisen työntekijän kouluttaminen Perhearviointimenetelmän käyttöön viestii myös siitä, että työnantaja olettaa ja odottaa jokaisen työntekijän käyttävän Perhearviointimenetelmää. Näihin syihin vedoten ajattelisin, että työnantajan kannattaisi pohtia, kuinka voisi paremmin varmistaa, että kalliit koulutukset

siirtyvät koulutuspäivistä arjen työhön. Teoriatiedon ja käytäntöön viemisen välinen kuilu on suurin haaste todelliselle osaamisen kehittymiselle (Eklund, 2021, s. 35). Kaiken kaikkiaan koulutus tähtää aina siihen, että työntekijä pärjää työssään paremmin ja että koulutuksen anti näkyy konkreettisesti jotenkin työssä. Koulutukseen osallistuvalla työntekijällä on toki oma vastuu koulutuksen jalkauttamisessa konkreettisesti työhön. Esihenkilön kannattaa kuitenkin käydä keskustelua koulutuksen sisällöstä, tavoitteista sekä keinoista jalkauttaa koulutus työhön. Motivaatio koulutuksia kohtaan kasvaa, kun koulutuksen hyöty tulee selkeästi esiin. (Kupias ym., 2014, ss. 103–104)

Tutkimuksessa nousi esiin, että on kovin työntekijäriippuvaista, käyttääkö Perhearviointimenetelmää vai ei. Mielestäni yhteisten ja yhdenmukaisten menetelmien käyttö yksikössä varmistaa, että jokainen lapsi ja perhe saa osakseen tasalaatuisen ja -puolisen arviointiprosessin. Tästä syystä ajattelen, että työnantajan kouluttamien menetelmien käyttö ei voi olla vapaaehtoista vaan työnantajan tulee velvoittaa niiden käyttöä. On myös laadua mitä suuremmassa määrin, että esimerkiksi sijoitusjakson loppuyhteenvedot ovat yhdenmukaisia ja niissä on kuvattu käytössä olevien menetelmien kautta saatu tieto lapsen ja perheen tukemiseksi.

Organisaatiotasolla osaamisen kehittäminen on tavoitteellista toimintaa, jolla varmistetaan organisaation strategian toteutuminen (Eklund, 2021, s. 30, 51; Tuomi & Sumkin, 2012, s. 23). Osaamisen johtaminen ja kehittäminen ovat osa strategiajohtamista. Keusoten strategia on ”Hyvinvointia yhdessä”, jonka yksi osa-alue on toimintojen ja palvelujen vaikuttavuus ja laatu (Keusote, 2023a). Keusoten lastensuojelun laadun yhtenäistämiseksi on otettu käyttöön systeeminen työote, jonka peruseriaatteisiin työntekijöitä aktiivisesti koulutetaan. Perhearviointimenetelmä omalta osaltaan toimii työkaluna systeemisen työotteen käytössä ja näin linkittää jokaisen työntekijän toteuttamaan koko Keusoten strategiaa. Systeeminen työote on rakenne, Perhearviointimenetelmä on konkreettinen työkalu sen toteuttamiseksi.

Tutkimuksessa tulee eittämättä ilmi, että koulutuksesta huolimatta Perhearviointimenetelmä ei jalkaudu kaikkien työntekijöiden käyttöön. Uskon, että kaikki työntekijät varmasti hoitavat perhetapaamiset perhettä tukevalla tavalla, mutta laatua ja yhtenäisyyttä arviointityöhön tuovat yhteiset toimintatavat ja yhteisten menetelmien käyttö. Työntekijän oma vastuu ottaa käyttöön menetelmät, joihin hänet on koulutettu, on merkittävä. Organisaatio voi oppia vain oppivan henkilöstön avulla, mutta yksittäisen henkilön oppiminen ei vielä edistä koko organisaation oppimista (Eklund, 2021, s. 30, 51; Tuomi & Sumkin, 2012, s. 23). Mikäli työntekijä ei koulutuksesta tai yhteisistä toimintatavoista huolimatta työskentele yhteisesti sovitulla tavalla, voidaan puhua syystä tai toisesta alisuoriutuvasta työntekijästä.

Alisuoriutuva työntekijä ei tunnista omaa osaamistaan, ei luota omaan osaamiseensa, ei ole kiinnostunut käyttämään osaamistaan tai ei pysty tehtävässään käyttämään osaamistaan (Kupias ym., 2014, s. 51). Alisuoriutuva työntekijä on ajautunut toimimattomaan ja tuottamattomaan tilaan, jossa hänellä ei ole kehittymishaluja tai se suuntautuu ohi strategian (Tuomi & Sumkin, 2012, s. 62). Organisaation vastuulla on luoda osaamisen kehittymisen rakenteet, mutta oman toiminnan reflektointi ja työn kehittäminen ovat jokaisen työntekijän omalla vastuulla. Trendi itseohjautuvuus tuo mukanaan vapautta, mutta toisaalta myös vastapainona vastuuta itsestä ja omasta työstä suoriutumisesta. (Eklund, 2021, s. 39, 49).

Yksikön sisällä olisi hyvä käydä keskustelua juuri sen tiimin työntekijöiden kesken, miksi Perhearviointimenetelmä ei ole jalkautunut käyttöön ja miten se esimerkiksi lisäkoulutuksella tai kertauksella saataisiin jalkautumaan. On myös tärkeä käydä avoimesti keskustelua siitä, onko jokaisella työntekijällä riittävät valmiudet käyttää sovittuja menetelmiä vai kaivataanko niiden käyttöönottamiseksi esimerkiksi tukea, lisäkoulutusta tai kertausta. Tutkimuksen tuloksissa tuli ilmi toive yhteisistä pohdinnoista, keskustelusta ja selkeistä ohjeistuksista. Tuloksissa nostettiin esiin myös kokemus koulutuksen riittämättömyydestä. Panostamalla yhteiseen keskusteluun, koulutukseen ja tiedon jakamiseen lisätään jokaisen työntekijän valmiuksia käyttää sovittuja menetelmiä ja luodaan myös foorumi tuoda esiin mahdollisia epäkohtia liittyen Perhearviointimenetelmän käyttöön.

Tämän opinnäytetyön anti on hyödynnettävissä kaikkien koulutusten jalkauttamiseen, ei pelkästään Perhearviointimenetelmän. Tulosten perusteella riippumatta siitä, kuinka hyväksi jokin menetelmä koetaan, sen käyttöön ottamiseksi tarvitaan avointa keskustelua, jossa sovitaan konkreettisesti menetelmän käyttöön ottamisesta ja siitä, kuinka menetelmää juuri omassa yksikössä käytetään. Menetelmien käyttöön ottamiseksi tarvitaan varmistusta siitä, että jokainen koulutuksen käynyt työntekijä hallitsee menetelmän käytön perusperiaatteet. Esihenkilöiden tulee varmistaa, että menetelmät ovat aktiivisesti käytössä ja työntekijän itsensä tulee huolehtia sovittujen menetelmien käyttöönotosta. Sovittujen menetelmien tulee käytännön tasolla kulkea arjen työssä mukana koko ajan: Ei pelkästään mainintana prosessikuvauksessa vaan työmenetelmänä, jonka anti kirjataan näkyväksi.

Jos koulutusten jalkauttamisen ja osaamisen johtamisen sijaan puhutaan pelkästään Perhearviointimenetelmästä, niin merkittävä tutkimustulos on, että Keusoten lastensuojelun laitoshoidon arviointityötä tekevien työntekijöiden näkökulmasta Perhearviointimenetelmää pidetään toimivana työkaluna arvioinnin näkökulmasta. Tämä tulos oli kaikin puolin kiistaton. Tämä tulos kertoo sen, että yksiköissä kannattaa työskennellä Perhearviointimenetelmän

käyttöön ottamiseksi ja jokaisen työntekijän valmiutta käyttää Perhearviointimenetelmää on järkevää tukea.

Toimintatutkimuksen perimmäinen tehtävä on saada aikaan muutos. Tässä opinnäytetyössä muutos on käynnistynyt työntekijöiden pohtiessa omaa suhtautumista Perhearviointimenetelmään ja pohtiessa Perhearviointimenetelmän hyödyntämistä. Tämä opinnäytetyö on tuonut esihenkilöille konkreettisen kuvan siitä, kuinka Perhearviointimenetelmää arviointityössä käytetään ja mitkä ovat kipupisteet sen käytössä. Tämä opinnäytetyö toimii ensisijaisesti keskustelun avaajana ja liikkeellepanijana Perhearviointimenetelmän aktiiviseen käyttöön ottoon.

”Pelkkä koulutuspäivään osallistuminen saattaa tuottaa vain virkistyneen työntekijän. Koulutuspäivää voisi verrata taimikasvatukseen. Koulutuspäivässä taimi kastellaan kerran, mutta se kuihtuu pian, elleivät olosuhteet kasvamiselle ole suotuisat.” (Kupias ym., 2014, ss. 103–104)

Lähteet

- Aaltio, E. (2016). Lastensuojelun strukturoitujen alkuarviointivälineiden arviointikohteet ja teoriapohja. Teoksessa *Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi*. Petrelius, Tulensalo, Jaakola, Hietämäki (toim.) https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131363/URN_ISBN_978-952-302-749-7.pdf?sequence=1&isAllowed=#page=158
- Arene. (2020). *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset*. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene. <https://arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>
- Asikainen, A. (2017). *Perheen sijoitus vastaanotto- ja arviointiosastolle*. [opinnäytetyö, Metropolia ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017112818567>
- Calenius, J. & Kivinen, J. (2015). *Asiakasperheiden hyvinvoinnin muutos lastensuojelun perhetyön prosessissa*. [opinnäytetyö, Metropolia ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016121520643>
- Eduskunta. (2021). *Hallituksen esitys 170/2021*. Haettu 28.3.2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2021/20210170>
- Eklund, Annina. (2021). Osaamiskartta. Osaamisen kehittäminen työelämässä. Grano Oy.
- Hyvönen, T. (2022). *Lastensuojeluyksikön arviointityöhön näkökulmia etsimässä*. [opinnäytetyö, Savonia ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2022093020686>
- Heikkinen, H.L.T. (2018). Toimintatutkimus: Kun käytäntö ja tutkimus kohtaavat. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. (ss. 215–230). Otavan kirjapaino.
- Heikkinen, H. & Huttunen, R. (2023). Validointiperiaatteet. Teoksessa H. Heikkinen & M. Kaukko (toim.) *Toimintatutkimus. Käytännön opas*. (ss. 217–266). Vastapaino.
- Heikkinen, H., Kaukko, M. & Salo, P. (2023). Mitä toimintatutkimus on ja miten sitä tehdään. Teoksessa H. Heikkinen & M. Kaukko (toim.) *Toimintatutkimus. Käytännön opas*. (ss.17–38). Vastapaino.
- Hänninen, P. (2017). ”*Ettei joka kivenrapsahdus enää vedä sinne pinnan alle ja hukuta*”. *Lastensuojelun sosiaalityön vaikuttavuus Eksoten tehostetussa perhetyössä*. [pro gradu, Itä-Suomen yliopisto]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20180087>
- Judén-Tupakka, S. (2007). Askelia fenomenologiseen analyysiin. Teoksessa E. Syrjäläinen & A. Eronen & V.-M. Värri. (toim.) *Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin* (ss. 62–90). Tampereen yliopistopaino.

- Juuti, P. & Puusa, A. (2020). Toimintatutkimus. Sekä toimintaa että tutkimusta. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. (ss. 267–281). Printon Trükikoda.
- Kananen, J. (2014). Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kaukko, M., Heikkinen, H. & Salo, P. (2023). Käytäntöteoriat ja toimitatutkimus. Teoksessa H. Heikkinen & M. Kaukko (toim.) *Toimintatutkimus. Käytännön opas*. (ss. 267–291). Vastapaino.
- Kaukko, M. & Kiilakoski, T. (2023). Toimi hyvin: Toimintatutkimuksen eettiset kysymykset. Teoksessa H. Heikkinen & M. Kaukko (toim.) *Toimintatutkimus. Käytännön opas*. (ss. 137–162). Vastapaino.
- Keusote. (2023) Lastensuojelun laitoshoido.
<https://www.keusote.fi/palveluhakemisto/lastensuojelun-laitoshoido/>
- Keusote. (2023a). Hyvinvointialueen strategia- ja palvelustrategia 2023–2025.
<https://www.keusote.fi/wp-content/uploads/2023/05/Keski-Uudenmaan-hyvinvointialueen-strategia.pdf>
- Kupias, P., Peltola, R. & Pirinen, J. (2014). Esimies osaamisen kehittäjänä. Sanoma Pro Oy.
- Kääriäinen, A. (2007). Epävarmuuden sieto ja kirjoitettu tieto sosiaalityössä. Teoksessa J. Vuori & R. Nätkin (toim.) *Perhetyön tieto*. (ss. 247–266). Vastapaino.
- Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417 2§. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417 40§. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lehtomaa, M. (2008). Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkiminen. Merkitys – Tulkinta – Ymmärtäminen*. (ss. 163–194). Lapin yliopistokustannus.
- Metsämuuronen, J. (2008). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Gummerus.
- Millar, M. & Corby, B. (2006). *The Framework for the Assessment of Children in Need and their Families – A Basis for a 'Therapeutic' Encounter?*. British Journal of Social Work. (ss. 887-899) <https://web-s-ebscohost-com.ezproxy.hamk.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=90d06602-80e4-4f20-81fc-7f8a2300b8d1%40redis>
- Myllärniemi, Annina. (2007). Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa.
http://www.socca.fi/files/90/Lastensuojelun_perhetyo_ammattikaytantona.pdf
- Nätkin, R. & Vuori, J. (2007). Perhetyön tieto ja kritiikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa J. Vuori & R. Nätkin (toim.) *Perhetyön tieto*. (ss. 7–39). Vastapaino.

- Parviainen, A-M. (2020). Vanhempien kokemuksia kotiin vietävästä perhekuntoutuksesta. [pro gradu, Itä-Suomen yliopisto]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20200264>
- Perhearviointiopas. (2012).
- Peränen, T. (2016). Perhetyön merkitys lastensuojelun perheissä Laukaassa. [opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016061412969>
- Pirskanen, H. 2021. *Lastensuojelun perusteet*. Verkkoluento. Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto. Aineopinnot. STOA2007 Lapsi- ja perhesosiaalityön perusteet. Kuunneltu 4.9.2021.
- Pohjola, K. (2005). Perhe ja lapsen perhe. Teoksessa M. Reijonen (toim.) *Voimaa perhetyöhön*. (ss. 42–60). PS-kustannus.
- Rautio, S. (2013). Parent's experiences of early Support. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 2012;27: ss. 927-934.
<https://sfx.finna.fi/nelli19?sid=google&auinit=S&aulast=Rautio&atitle=Parents%27+experiences+of+early+support&id=doi:10.1111/scs.12006&title=Scandinavian+Journal+of+Caring+Sciences&volume=27&issue=4&date=2013&spage=927&issn=0283-9318>
- Reijonen, M. (2005). "Mitä työtä se perhetyö oikein on?" – ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa M. Reijonen (toim.) *Voimaa perhetyöhön*. (ss. 7–13). PS-kustannus.
- Saastamoinen, K. (2010) Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Edita.
- Salo, P., Kaukko, M. & Heikkinen, H. (2023). Toimintatutkimuksen tarinat. Teoksessa H. Heikkinen & M. Kaukko (toim.) *Toimintatutkimus. Käytännön opas*. (ss. 39–66). Vastapaino.
- Sinkkonen, J. (2015). Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil (toim.) *Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta*. (ss. 148–163). Duodecim.
- Sudenlehti, J. (2018). Systeeminen näkökulma ja moninäkökulmainen ymmärrys. Teoksessa J. Sudenlehti & I. Uusitalo (toim.) *Tulevaisuuden lastensuojelu*. (ss. 17–34). Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys ry.
- THL. (2016). *Lastensuojelun kustannukset ja palvelujen hinnat*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130540/URN_ISBN_978-952-302-646-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- THL. (2017). *Perhearviointi – Perheen voimavarojen, vahvuuksien ja vaikeuksien arviointimenetelmä 31.10.2017*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://thl.fi/documents/605877/3620078/Marjukka+Laukkanen+Perhehoito+31.10.2017,+Seinäjoki.pdf/d62dbd51-e6a2-4c85-bdad-9200424f415d>
- THL. (2023). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelu 2022.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146573/Lastensuojelu_2022.pdf?sequence

- THL. (2023a). *Perhetyö ja tehostettu perhetyö*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo-ja-tehostettu-perhetyo>
- THL. (2023b). *Kiireellinen sijoitus*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellinen-sijoitus>
- THL. (2023c). *Sijoitus avohuollon tukitoimena*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/sijoitus-avohuollon-tukitoimena>
- THL. (2023d). *Huostaanotto*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>
- Tuomi, L. & Sumkin, T. (2012). Osaamisen ja työn johtaminen: organisaation oppimisen oivalluksia. SanomaPro.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Valli, R. (2018). Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. (s. 92–117). Otavan kirjapaino.
- Valli, R. & Perkkilä, P. (2018). Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. (ss. 117–128). Otavan kirjapaino.
- Vehkalahti, K. (2019). Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/bc1c2c8a-0eb8-4881-ba8f-510ce386b810/content>

Liite 1. Aineistonhallintasuunnitelma

AINEISTONHALLINTASUUNNITELMA

Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen
YAKJ23A3
Johanna Airio

Sisällys

1	Opinnäytetyön aineiston kuvaus	1
2	Tutkimusaineiston tallennus ja säilytys	1
3	Henkilötietojen ja arkaluonteisten tietojen käsittely	2
4	Opinnäytetyöaineiston omistajuus	2
5	Opinnäytetyön jatkokäyttö työn valmistuksen jälkeen	3
	Lähteet	4

1 Opinnäytetyön aineiston kuvaus

Opinnäytetyöni aihe on "Perhearvointimenetelmä työkaluna Keusoten vastaanotto- ja arviointiyksiköissä – Kokemuksia ja kehitysideoita". Opinnäytetyöni toimeksiantajana toimi Keusote, Hyvinkään perhetukikeskus, Kotirinteen vastaanotto- ja arviointiyksikkö. Työni ohjaajana toimi lähieshenkkinä Antti Sadeharju.

Opinnäytetyöni tarkastelee Perhearvointimenetelmän toimivuutta ja käyttöä arviointiprosessissa tekevien työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyöni tarkoitus on siis tutkia Perhearvointimenetelmää työkaluna, joka tukee nimenomaan vastaanotto- ja arviointiyhtiä tekeviä työntekijöitä. Opinnäytetyöni on laadullinen toimintatutkimus, jonka tarkoitus on tutkia nykytilannetta ja pyrkiä muuttamaan sitä.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

- Käytetäänkö yksikön perhetöissä Perhearvointimenetelmää?
- Millaiseksi koet Perhearvointimenetelmän käytön?
- Tukeeko Perhearvointimenetelmän käyttö arviointiyhtiä?
- Miten Perhearvointimenetelmän saisi laajemmin yksiköiden käyttöön?

Opinnäytetyössäni tutkimusaineisto kerätään kyselyn (Liite 1.) avulla. Haastattelun sijaan kysely mahdollistaa vastaajien anonymiteetin ja saan myös helpommin isomman otannan. Kyselyn luon Google formsilla. Pystyn lähettämään kyselyn eshenkilöiden avulla kaikille vastaanotto- ja arviointiyksikön työntekijöille. Kyselystä tulee puolistrukturoitu jättäen tilaa myös avoimelle pohdinnalle ja ideoinnille. Kysely mahdollistaa sen, että tutkimuksen tarkoituksen kannalta tulee kysytyä merkityksellisiä kysymyksiä. Toisin sanoen jokaiselle kysymykselle löytyy perusteet tutkimuksen viteketyksestä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 87)

2 Tutkimusaineiston tallennus ja säilytys

Tutkimusaineisto on Google formsilla kerätyn kyselyn tulokset. Kyselyn tuloksissa ei ole mitään arkaluonteista tai luottamuksellista dataa. Kyselyn tuloksissa ei ole minkäänlaisia henkilötietoja.

2

Google forms-kyselyn tuloksia pääsen käsittelemään vain minä itse. Kyselyn tulokset tallentuvat omalle Google-tililleni, joka on suojattu Applen vahvalla salasanalla. Salasanaa ei ole minnekään kirjoitettuna ylös vaan vain kirjoitus tilille omilla Applen laitteillani kasvo- ja somenpäättämistuksen avulla. Mikäli haluan kirjautua Google-tililleni jollakin toisella laitteella, joudun kasvo- tai somenpäättämistuksen avulla etsimään salasanan Applen laitteesta. Aineistoa ei ole tarpeen tallentaa minnekään muualle, mutta tarvittaessa sen voi tallentaa Applen iCloudiin, jonne pääsen kirjautumaan Applen laitteillani kasvo- ja somenpäättämistuksella.

HAMK:n ohjeistuksen mukaan luottamuksellista tietoa ei saa säilyttää pilvipalvelussa (HAMK). Omassa aineistossa ei kuitenkaan ole mitään luottamuksellista, joten koen Google-tiini ja Applen iCloudin riittävän tietoturvalleiseksi säilytyspaikaksi.

Aineiston käsittelystä ei ole erikseen sovittu työn tilaajan kanssa.

3 Henkilötietojen ja arkaluonteisten tietojen käsittely

Tutkimusaineistoni ei sisällä mitään henkilötietoja tai salassa pidettävää tietoa. Opinnäytetyöni varten kerättyyn kyselyyn saamien vastausten perusteella ei pysty päättelemään, kenen vastaus on kyseessä. Vastaukset pystyy ainoastaan yksilöimään niin, että vastaaja on Keusoten alueen vastaanotto- ja arviointiyksikössä työskentelevä henkilö.

4 Opinnäytetyöaineiston omistajuus

Opinnäytetyön aineiston ja tulokset omistaa työn tilaaja, Keusote, Hyvinkään perhetukikeskus, Kotirinteen vastaanotto- ja arviointiyksikkö.

3

5 Opinnäytetyön jatkokäyttö työn valmistuksen jälkeen

Opinnäytetyön tutkimusaineistoa ei jatkokäytetä. Säilytän aineiston tietoturvallisesti vuoden ajan opinnäytetyön hyväksymispäivämäärästä, jotta opinnäytetyön tulokset voidaan tarvittaessa varmistaa. Vuoden jälkeen opinnäytetyön hyväksymispäivämäärästä hävitän aineiston tietoturvallisesti. (HAMK)

4

Lähteet

HAMK. Aineistonhallintasuunnitelma. <https://www.hamk.fi/wp-content/uploads/2023/01/Opinnaytetyon-aineistonhallintasuunnitelma.pdf>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

5

Liite 1. Google forms -kysely

TUTKIMUSKYSYMYKSIÄ: Käytetäänkö yksikkönne perheytössä Perhearviointimenetelmää?

- Käytetäänkö toteuttamassasi perheytössä Perhearviointimenetelmää?
 - aina / useimmiten / harvoin / ei koskaan
 - Jos vastaat harvoin tai ei koskaan, miksi?
- Käytetäänkö kaikki yksikössä työntekijät perheytössä Perhearviointimenetelmää?
 - aina / useimmiten / harvoin / ei koskaan
 - Jos vastaat harvoin tai ei koskaan, niin mistä laulel tämän johtuvan?

TUTKIMUSKYSYMYKSIÄ: Millaiseksi koet Perhearviointimenetelmän käytön?

- Miten kuvaillisit Perhearviointimenetelmän käyttöä?
 - helppoa / melko helppoa / hieman vaikeaa / erittäin vaikeaa
- Koetko saaneesi riittävästi koulutusta Perhearviointimenetelmän käyttöön?
 - olen saanut riittävästi koulutusta / tarvitsen hieman kertausta / tarvitsen lisää koulutusta

TUTKIMUSKYSYMYKSIÄ: Tukeeko Perhearviointimenetelmän käyttö arviointityötä?

- Onko Perhearviointimenetelmä toimiva työkalu arvioinnin näkökulmasta?
 - on / on jollain osin / ei juurikaan / ei lainkaan
- Kirjataanko yksikössä Perhearviointimenetelmän käytöstä saatu tieto selkeästi?
 - kirjataan aina / kirjataan yleensä / kirjataan joskus / ei kirjata
- Koetko, että Perhearviointimenetelmän käytöstä saatu tieto siirtyy yksiköstärne eteenpäin esimerkiksi lapsen jatkosijoituspaikkaan?
 - siirtyy hyvin / siirtyy melko hyvin / siirtyy hieman huonosti / siirtyy erittäin huonosti

TUTKIMUSKYSYMYKSIÄ: Miten Perhearviointimenetelmän saisi laajemmin yksiköiden käyttöön?

- Millaiset asiat lisääisivät Perhearviointimenetelmän käyttöä yksikössä?
- Vapaa kenttä: ajatuksia Perhearviointimenetelmistä ja sen käytöstä.

Liite 2. Tietosuojailmoitus

 HAMK Hämeen ammatti- korkeakoulu	Tietosuojailmoitus 14.12.2023	1 (4)
---	----------------------------------	-------

Tietosuojailmoitus

YAMK-opinmäytely

Perhearviointimenetelmä työkaluna Keusoten vastaanotto- ja arviointiyksiköissä –
Kokemuksia ja kehitysideitä

Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus

Tutkimuksessa kerätään Webropol-kyselyn avulla Keusoten vastaanotto- ja arviointiyksiköiden työntekijöiden kokemuksia Perhearviointimenetelmän käytöstä. Kysely lähetetään vastaanotto- ja arviointiyksiköiden esimiehille, jotka lähettävät kyselyn edelleen omille työntekijöilleen.

Tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat:

- Millaiseksi Perhearviointimenetelmän käyttö koetaan?
- Miten Perhearviointimenetelmä tukee arviointityötä?
- Miten Perhearviointimenetelmän saisi laajemmin yksiköiden käyttöön?

Tutkimuksen kesto: tammikuu 2024 – toukokuu 2024

Kyseessä on kertatutkimus.

Yhteyshenkilö tutkimusta koskeissa asioissa

Johanna Airio, p: 044 3464 899

Kotirinteen vastaanotto- ja arviointiyksikkö, Nukarinkatu 8, 05800 Hyvinkää

johanna.airio@keusote.fi / johanna.airio@student.hamk.fi (oppilaitoksen sähköposti poistuu käynnistä 12/2024)

Tutkimuksen suorittajat

Johanna Airio

Käsittelyn oikeusperuste

Henkilötietojen käsittely perustuu:

Suostumus. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.

Henkilötietosisältö ja säilytysajat

Tutkimuksessa kerätään seuraavat tiedot:

- Webropol-kyselyllä kerätty aineisto

Tutkimuksen jälkeen:

 HAMK Hämeen ammatti- korkeakoulu	Tietosuojailmoitus 14.12.2023	2 (4)
---	----------------------------------	-------

Tutkimusaineisto hävitetään [x]

Tutkimusaineisto arkistoidaan ilman tunnistetietoja []

Tutkimusaineisto arkistoidaan tunnistetietojen kanssa []

Tutkimusaineisto avataan []

Tarkennus: Tutkimusaineisto kerätään webropol-kyselyllä. Webropol-tiliin on kirjaututtu tutkimuksen tekijän (Johanna Airion) oppilaitoksen sähköpostilla. Webropol-tiliin pääsy katkeaa, kun Airion oppilaitoksen sähköpostiosoite poistuu käytöstä. Tällöin myös kaikki webropol-tilillä oleva tutkimusaineisto häviää. Airion oppilaitoksen sähköpostiosoite poistuu käytöstä siinä kohti, kun Airio on saanut tutkinon suoritettua eli viimeistään 12/2024.

Rekisteröidyt

Johanna Airio

Rekisterin tietolähteet

Webropol-kysely

Tutkimuksessa ei kerätä henkilötietoja. Tutkimuksen strukturoidussa kyselyssä on kuitenkin kaksi avointa vastausmahdollisuutta, joihin vastaajat voivat vastata henkilötiedoiksi luokiteltavaa tietoa.

Henkilötietojen vastaanottajat

Johanna Airio

Tutkimuksessa ei kerätä henkilötietoja. Tutkimuksen strukturoidussa kyselyssä on kuitenkin kaksi avointa vastausmahdollisuutta, joihin vastaajat voivat vastata henkilötiedoiksi luokiteltavaa tietoa.

Rekisterin suojausten periaatteet

A Manuaalinen aineisto

Ei ole.

B ATK:lla käsiteltävät tiedot

- Webropol-kysely.
- Kyselyn vastaukset tallentuvat tutkijan omalle Webropol-tilille, jonne vain tutkijalla on salasanalla pääsy.
- Tekninen vika on aina mahdollinen, mutta epätodennäköinen. HAMK on ohjeistanut käyttämään nimenomaan Webropolia kyselyissä tietoturvallisuuden vuoksi.
- Tietojen lainmukainen käsittely varmistetaan tietojen luokitelluilla ja tietoaineistojen käsittelysääntöjen mukaisella toimintatavalla.
- Tunnistietoja ei tarvitse poistaa, koska sellaisia ei ole. Mikäli avointen kysymysten vastaukset sisältävät henkilötiedoiksi luokiteltavaa tietoa, ne poistetaan.

 HAMK Hämeen ammatti- korkeakoulu	Tietosuojailmoitus 14.12.2023	3 (4)
---	----------------------------------	-------

Rekisterinpitäjä

Johanna Airio, p: 044 3464 899

Kotirinteen vastaanotto- ja arviointiyksikkö, Nukarinkatu 8, 05800 Hyvinkää

johanna.airio@keusote.fi / johanna.airio@student.hamk.fi (oppilaitoksen sähköposti poistuu käynnistä 12/2024)

Tietosuojaavastaava

rekisterinpitäjä Johanna Airio

Automaattinen päätöksenteko

ei tehdä automaattista päätöksentekoa

Tietojen siirto EU:n tai ETA:n ulkopuolelle

Tietoja ei siirretä EU:n tai ETA:n ulkopuolelle.

Rekisteröidyn oikeudet ja niiden rajoittaminen

EU:n yleinen tietosuoja-asetus (2016/679) antaa rekisteröidylle seuraavat oikeudet:

Oikeus peruuttaa suostumuksen

Rekisteröidyllä on milloin tahansa oikeus peruuttaa suostumuksensa. (artikla 7)

Oikeus saada pääsy tietoihinsa

Rekisteröidyllä on oikeus saada rekisterinpitäjältä vahvistus siitä, käsitelläänkö häntä koskevia henkilötietoja. Rekisteröidyllä on oikeus saada pääsy tietoihinsa. Tarkastusoikeudesta voidaan periä maksu tai siitä voidaan kieltäytyä, jos pyynnöt ovat ilmeisen perusteettomia tai kohtuuttomia, erityisesti jos niitä esitetään toistuvasti. (artikla 12 ja artikla 15)

Oikeus tietojen oikaisemiseen

Rekisteröidyllä on oikeus vaatia rekisterissä olevan virheellisen tiedon oikaisemista (artikla 16). Korjaamispyyntö tehdään kirjallisesti. Joissain tietojärjestelmissä henkilö pystyy myös itse korjaamaan omat tietonsa.

Oikeus tietojen poistamiseen

Rekisteröidyllä on oikeus vaatia henkilötietojensa poistamista, jos yksi seuraavista toteutuu (artikla 17):

- Henkilötietoja ei enää tarvita niihin tarkoituksiin, joita varten ne kerättiin tai joita varten niitä muutoin käsiteltiin.
- Rekisteröity peruuttaa suostumuksen, eikä käsittelyyn ole muuta laillista perustetta.

 HAMK Hämeen ammatti- korkeakoulu	Tietosuojailmoitus 14.12.2023	4 (4)
---	----------------------------------	-------

- Rekisteröity vastustaa käsittelyä eikä käsittelyyn ole olemassa perustellua syytä (artikla 21).
- Henkilötietoja on käsitelty lainvastaisesti.
- Henkilötiedot on poistettava unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädäntöön perustuvan rekisterinpitäjään sovellettavan lakisäänteen velvoitteen noudattamiseksi.

Rekisteröidyllä kuitenkin ei ole oikeutta tietojen poistamiseen tutkimuksissa, mikäli tietojen poistaminen todennäköisesti estää kyseisen käsittelyn tai vaikeuttaa sitä suuresti.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen

Rekisteröidyllä on oikeus käsittelyn rajoittamiseen, jos yksi seuraavista toteutuu (artikla 18):

- Rekisteröity kiistää henkilötietojen paikkansapitävyyden, jolloin käsittelyä rajoitetaan ajaksi, jonka kuluessa rekisterinpitäjä voi varmistaa niiden paikkansapitävyyden.
- Käsittely on lainvastaista ja rekisteröity vastustaa henkilötietojen poistamista ja vaatii sen sijaan niiden käytön rajoittamista.
- Rekisterinpitäjä ei enää tarvitse kyseisiä henkilötietoja käsittelyn tarkoituksiin, mutta rekisteröity tarvitsee niitä oikeudellisen vaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi.
- Rekisteröity on vastustanut henkilötietojen käsittelyä artikla 21 kohdan nojalla odottaessa sen todentamista, syrjäyttävätkö rekisterinpitäjän oikeudet perusteet rekisteröidyn perusteet.

Oikeus siirtää tiedot järjestelmästä toiseen

Rekisteröidyllä on oikeus saada koneluettavassa muodossa häntä koskevat henkilötiedot, jotka hän on rekisterinpitäjälle toimittanut, mikäli käsittely perustuu suostumukseen ja käsittely tapahtuu automaattisesti. (artikla 20)

Oikeuksien rajoittaminen tässä tutkimuksessa:

ei rajoiteta

Oikeus tehdä valitus

Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus tietosuojaavaltuutetun toimistolle. Lisätietoja <https://tietosuoja.fi/>.